ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΗΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΣ Γ. ΧΑΣΑΠΗ

ΑΜ 3767 ΕΤΟΣ 2021-2022

ΜΕ ΤΙΤΛΟ:

«Η Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική την περίοδο 2010-2020: τάσεις και μετασχηματισμοί.»

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να εκφράσω τις ιδιαίτερες ευχαριστίες μου στον κύριο Νικόλαο Παπαδάκη για την τιμή που δέχτηκε να είναι ο επιβλέπων της εν λόγω πτυχιακής εργασίας. Σας ευχαριστώ εκ βαθέων για την βοήθεια, τη κατανόηση και την συμπαράσταση όλο αυτό το διάστημα.

Ευχαριστώ από καρδιάς την οικογένειά μου, τον πατέρα μου Γιώργο, τη μητέρα μου Ελένη και τον αδερφό μου Λυμπέρη για την στήριξη σε όλες τις επιλογές μου.

Επίσης ευχαριστώ πολύ τους συγγενείς μου για την βοήθεια και τη στήριξη κατά τη διάρκεια των σπουδών μου.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω τους πολύτιμους φίλους μου, οι οποίοι είναι δίπλα μου σε όλες τις επιλογές μου.

Αφιερωμένη στους γονείς μου Γιώργο & Ελένη

που διατηρούν ασφαλές το έδαφος

για να μπορώ να διανθίζω

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ…….…….. 2

ΑΦΙΕΡΩΣΕΙΣ……..... 3

ΠΕΡΙΛΗΨΗ…….……..……..….6

ΕΙΣΑΓΩΓΗ…….…..7

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η αρχή του μεταναστευτικού φαινομένου…….....…9

1.1 Οι απαρχές της μετανάστευσης ως πολιτικού ζητήματος στην Ευρώπη…….9
1.2 Το εννοιολογικό πλαίσιο της μετανάστευσης……...….13
1.3 Το θεωρητικό πλαίσιο της μετανάστευσης……..…15
1.4 Το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο περί μετανάστευσης σε ευρωπαϊκό επίπεδο…….17

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Μεταναστευτική πολιτική, έλεγχος ροών και κοινωνική ενσωμάτωση προσφύγων και μεταναστών……..……..19

2.1 Ανάλυση της έννοιας της ασφάλειας σε επίπεδο μετανάστευσης…….……19
2.2 Από την ασφάλεια στην «ασφαλειοποίηση» και «από-ασφαλιοποίηση……21
2.3 Η Σχολή της Κοπεγχάγης……..23
2.4 Η Σχολή του Παρισιού…….….24
2.5 Η πρόκληση της κοινωνικής ενσωμάτωσης στη μεταναστευτική πολιτική. Μεταναστευτική και κοινωνική πολιτική……..…25

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Θεωρητικά ρεύματα-τάσεις για την πολυπολιτισμικότητα και την μετανάστευση……...…27

3.1 Φιλελευθερισμός και μετανάστευση……..…27

3.2 Ρεαλισμός και μετανάστευση…….……29

3.3 Κονστρουκτιβισμός και μετανάστευση……..……31

3.4 Ηθικός φιλελευθερισμός και πολυπολιτισμικότητα…….……..34

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Οι εξελίξεις στην ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική την περίοδο 2010-2014……..….36

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Προσφυγική κρίση και μετασχηματισμοί της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής…….41

5.1 Προσφυγικά- μεταναστευτικά ρεύματα στην Ευρώπη και εξελίξεις- μετασχηματισμοί στην ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική, την περίοδο 2015-2019……41

5.2 Η ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική σήμερα: από την εκκίνηση της συζήτησης για την αναθεώρηση του Δουβλίνου στο «New Pact on Migration and Asylum» (Σεπτέμβρης 2020) και την επόμενη μέρα. Διακυβεύματα, τάσεις και προκλήσεις……...45

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Συμπεράσματα……48

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ……....50

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία……..50

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία…….……..53

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το φαινόμενο της μετανάστευσης εντοπίζεται από τις απαρχές της δημιουργίας του ανθρώπου. Φαίνεται ιστορικά πως τα άτομα διέθεταν ανέκαθεν την επιθυμία μετακίνησης από έναν τόπο σε άλλο - είτε κατά μονάς, είτε σε ομάδες. Η κινητικότητα των πληθυσμών σχετιζόταν με την εύρεση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης, εξασφάλιση τροφής και κάλυψη πρωταρχικών αναγκών, εργασιακοί λόγοι. Ακόμα και σήμερα, αυτοί είναι βασικοί λόγοι επιδίωξης μετανάστευσης. Οι μελετητές τις τελευταίες δεκαετίες εστίασαν στην ανάλυση του φαινομένου, προσεγγίζοντάς το βάσει των θεωρητικών ρευμάτων των διεθνών σχέσεων. Η δεκαετία 2010-2020 υπήρξε το έναυσμα για μεγάλες αλλαγές στην ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική, όπως την γνωρίζουμε σήμερα, με στόχο την ασφάλεια και την ενσωμάτωση των μεταναστών. Στην εν λόγω πτυχιακή εργασία, εξετάζεται εκτενώς η ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική κατά τη περίοδο της μεταναστευτικής κρίσης, καθώς και τις μετέπειτα μεταρρυθμίσεις για τη καλύτερη δυνατή διαχείριση της μετανάστευσης. Η αντιμετώπιση της μετανάστευσης στην Ευρώπη περιβάλλεται από διευρυμένο νομοθετικό πλαίσιο, το οποίο, το οποίο θέτει ως γνώμονα τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τη παροχή αλληλεγγύης σε ανθρώπους που βρίσκονται σε δύσκολη θέση, διαφυλάττοντας τα εξωτερικά σύνορα και την αρμονία των κρατών-μελών. Κατά πόσο, λοιπόν, το μεταναστευτικό φαινόμενο μπορεί να αντιμετωπιστεί στον ευρωπαϊκό χώρο; Διαχειρίστηκε ορθά η μεταναστευτική κρίση της δεκαετίας 2010-2020;

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μετανάστευση ως φαινόμενο συνοδεύει την ανθρωπότητα από τις απαρχές της. Ο "homo sapiens" φαίνεται να είναι φύσει μετανάστης και νομάς, ο οποίος μετακινείται με σκοπό την εύρεση τόπου που θα του παρέχει καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Έτσι, ο άνθρωπος ανήκει στο μοναδικό ζωντανό είδος που δεν σταμάτησε να μετακινείται και να αναμειγνύεται από τις απαρχές της ύπαρξής του (Ελληνικό Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη).

Οι μετακινήσεις πληθυσμών – είτε σε ομάδες, είτε κατά μονάδα- παρατηρούνται σε όλες τις φάσεις της ιστορίας, σε βαθμό που δημιουργούν συγκρούσεις μεταξύ των διαφορετικών πληθυσμών. Οι αντιπαραθέσεις συμβαίνουν λόγω των πολιτικών συσχετισμών και εξουσιών που συνήθως επιδιώκουν την επιβεβαίωση κυριαρχίας μεταξύ της διαφορετικής κουλτούρας (Ibrahim, 2005).

Η επιστήμη της κοινωνιολογίας εντάσσει την μετανάστευση στα κοινωνικά φαινόμενα, το οποίο διαμορφώνεται διαφορετικά ανάλογα με τη κοινωνία και την εποχή στην οποία λαμβάνει χώρα (Τσιούρη, 2019).

Ο 20ος αιώνας έχει χαρακτηριστεί ως ο «αιώνας της μετανάστευσης», καθότι σημειώθηκαν οι σημαντικότερες πληθυσμιακές μετακινήσεις και αλλαγές στη σύνθεση του πληθυσμού με ειρηνικό ή ακόμη και βίαιο τρόπο (Δημάρη, 2020). Τα αίτια της μετανάστευσης ποικίλλουν ανάλογα με την εποχή, αλλά και ανάλογα με τους λόγους που ωθούν το κάθε άνθρωπο σε αυτό το διάβημα. Σύμφωνα με στοιχεία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (2020), οι συχνότεροι και λιγότερο μεταβλητοί λόγοι μετανάστευσης είναι οι εξής:

1. Κοινωνικοπολιτικοί παράγοντες: σε αυτή τη κατηγορία ανήκουν οι εθνικές, θρησκευτικές, φυλετικές, πολιτικές, πολιτιστικές διώξεις, πόλεμος (ή ακόμα και η απειλή πολέμου), δίωξη εκ της Κυβερνήσεως, παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τρομοκρατία. Τα τελευταία χρόνια πολλοί άνθρωποι κατέφυγαν στην Ευρώπη λόγω συγκρούσεων, διώξεων και τρομοκρατίας στη χώρα τους (295.800 άτομα).

2. Δημογραφικοί και οικονομικοί παράγοντες: η δημογραφική αλλαγή καθορίζει τον τρόπο μετακίνησης και εγκατάστασης τελικώς σε ένα άλλο μέρος. Για παράδειγμα σε μία κοινωνία που είναι υψηλό το ποσοστό του γήρατος ή του νεανικού

πληθυσμού, αυτομάτως δημιουργείται αντίκτυπος στην οικονομική ευφορία του κράτους και τα άτομα αναζητούν ευκαιρίες απασχόλησης σε άλλα κράτη με ευνοϊκότερους όρους. Όσον αφορά τη δημογραφική και οικονομική μετανάστευση, αυτή σχετίζεται με τα πρότυπα εργασίας, το ποσοστό ανεργίας, καθώς και το επίπεδο της οικονομίας μιας χώρας. Οι λόγοι μετανάστευσης αυτής της κατηγορίας αφορά βλέψεις σε υψηλότερες χρηματικές απολαβές, καλύτερες ευκαιρίες απασχόλησης, υψηλότερο βιοτικό επίπεδο και ευκαιρίες εκπαίδευσης. Σύμφωνα με τον ΟΗΕ, οι διακινούμενοι εργαζόμενοι ανήλθαν στα 164 εκατομμύρια παγκοσμίως το 2017, δηλαδή τα 2/3 της διεθνούς μετανάστευσης.

3. Περιβαλλοντικοί παράγοντες: υπήρξε ανέκαθεν ένας από τους κυριότερους λόγους μετανάστευσης και περιλαμβάνει αλλαγές που δεν τις έχει προβλέψει κανείς, όπως είναι οι πλημμύρες, οι τυφώνες, οι σεισμοί. Ωστόσο, αναμένεται ότι όλο και περισσότεροι άνθρωποι θα χρειαστεί να εγκαταλείψουν μελλοντικά τη χώρα όπου διαμένουν. Στη περίπτωση των περιβαλλοντικών αλλαγών, τα αίτια μετανάστευσης είναι εξαναγκαστικά και οι μεταβολές είτε ξαφνικές, είτε σταδιακές, επηρεάζουν έντονα τις συνθήκες διαβίωσης του ατόμου. Έτσι, οι πληθυσμοί μεταναστεύουν προσωρινά ή μόνιμα, διασυνοριακά ή εντός των ορίων του κράτους τους. Είναι δύσκολο να εκτιμηθεί ο ακριβής αριθμός μετανάστευσης στην συγκεκριμένη κατηγορία, ωστόσο εκτιμάται ότι μέχρι στιγμής ο αριθμός ανέρχεται στα 25 εκατομμύρια, ενώ μπορεί να αγγίξει έως και το 1 δισεκατομμύριο μέχρι το 2050 (Weil, 1998).

Ο σκοπός της έρευνας είναι να αναλύσουμε την ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική που ακολουθήθηκε κατά τη περίοδο 2010-2020. Το νομοθετικό πλαίσιο της Ευρώπης για τη μετανάστευση έχει ενδιαφέρον τόσο κατά τη περίοδο της μεταναστευτικής κρίσης, όσο τις μετέπειτα μεταρρυθμίσεις που διεξήχθησαν. Όλα αυτά τα στοιχεία θα εξεταστούν υπό το πρίσμα των θεωρητικών κινημάτων των διεθνών σχέσεων. Το βασικό ερώτημα που προκύπτει είναι κατά πόσο κατάφερε να ανταπεξέλθει η Ένωση στη μεταναστευτική κρίση και ιδιαίτερα σε μια ομολογουμένως δυσμενή περίοδο, ένεκα την οικονομική κρίση του 2008. Στα παρακάτω κεφάλαια, θα εξετάσουμε τα ζητήματα αυτά, πάντα σύμφωνα με τις ισχύουσες νομοθεσίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η αρχή του μεταναστευτικού φαινομένου

1.1 Οι απαρχές της μετανάστευσης ως πολιτικού ζητήματος στην Ευρώπη

Ως μετανάστευση ορίζεται η γεωγραφική μετακίνηση ενός ατόμου μεμονωμένα ή ολόκληρων ομάδων με σκοπό την αναζήτηση καλύτερης ποιότητας ζωής. Η μετανάστευση μπορεί να γίνεται με τη θέληση του ατόμου αλλά και εξαναγκαστικά από τρίτους παράγοντες. Η μετακίνηση μπορεί να είναι προσωρινή ή και μόνιμη και πλαισιώνεται νομοθετικά (Παπαγιάννης, 2015).

Η μετανάστευση είναι η φυσική ανάγκη μιας ομάδας ανθρώπων ή ενός ατόμου μεμονωμένα να μετακινηθεί από το τόπο γέννησής του προς μια άλλη κοινωνία, είτε προσωρινά είτε μόνιμα. Σύμφωνα με τη θεωρία του Smith (1776), τα άτομα έχουν την τάση προς μετανάστευση, με σκοπό την καλυτέρευση του βιοτικού τους επιπέδου. Η έννοια της μετανάστευσης είναι πολύπλοκο να καθοριστεί επ' ακριβώς, γιατί με αυτό τον τρόπο οριοθετείται, κάτι που δεν μπορεί να συμβεί αφού η έννοια συνδέεται με ιδεολογικές, κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές σταθερές (Μπουζούκη, 2014).

Μέσω της μετανάστευσης επιτυγχάνεται η οικονομική θεωρία «προσέλκυσης-απώθησης», η οποία διεξήχθη προκειμένου να εξεταστεί ο αντίκτυπος της μετανάστευσης. Η «προσέλκυση» αφορά μετανάστες που μεταβαίνουν σε μια νέα χώρα υποδοχής, αποχωρώντας οικειοθελώς από τη χώρα που προέρχονται. Συμβαίνει με κύριους παράγοντες την ηλικία και την εκπαίδευση. Όσον αφορά την «απώθηση», αφορά μετανάστες οι οποίοι εξαναγκάζονται να απομακρυνθούν από τη χώρα τους (Βαβαρίνη, 2021).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν θα μπορούσε να αντιμετωπίσει τις εσωτερικές ή εξωτερικές προκλήσεις που προέκυπταν, εάν πρωτίστως δεν είχε την ικανότητα να διαχειριστεί την εσωτερική κινητικότητα και τις εισροές διεθνών μεταναστών. Η Ένωση, είναι γεγονός πως έχει ανάγκη μετανάστες εξειδικευμένους και με δεξιότητες. Μάλιστα, σε αρκετές χώρες συμβαίνει οι μετανάστες να έχουν υψηλότερο επίπεδο εξειδίκευσης από τους γηγενείς, ανεβάζοντας έτσι το μέσο όρο μορφωμένου πληθυσμού στο εκάστοτε κράτος (Μαρκόπουλος, 2020).

Το φαινόμενο της μετανάστευσης διαμορφώνεται συνεχώς και αναλύεται βάσει των σύγχρονων θεωριών. Αρχικά, η νέο-κλασσική θεωρία αντιμετωπίζει τη μετανάστευση ως οικονομική ανάγκη, καθώς επιτυγχάνεται με τη διευκόλυνση που παρέχει η ελεύθερη αγορά και η ελεύθερη μετακίνηση του ατόμου (Γεωργάκη, 2014). Έπειτα, αναπτύσσονται οι θεωρίες της «Νέας Οικονομίας της Μετανάστευσης», βάσει των οποίων η μετανάστευση είναι κινητικότητα που αφορά ένα σύνολο ατόμων –μια οικογένεια για παράδειγμα- για τη καλύτερη διαβίωση όλων των μελών (Συκάς, 2004).

Στη συνέχεια, είναι εξίσου σημαντική η θεωρία «Παγκόσμιων Συστημάτων», η οποία συσχετίζει τη μετανάστευση με τη Παγκοσμιοποίηση. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι η μετακίνηση πληθυσμών συναρτάται με τις μεταβολές στη παγκόσμια αγορά, όπως είναι η σημαντική ανάπτυξη της τεχνολογίας (Δήμου, 2010). Η θεωρία της «Διπλής Αγοράς Εργασίας» συνδέει τη μετανάστευση αποκλειστικά με τις οικονομικές αλλαγές και την ανάγκη που διαθέτει κάθε κράτος για εργατικό δυναμικό. Έτσι, κάποια κράτη έχουν μεγαλύτερη απήχηση στους μετανάστες, ενώ κάποια άλλα μικρότερη βάσει της ζήτησής τους (Μπούζας, 1990). Τέλος, υπάρχει και η «Θεωρία των Δικτύων», η οποία μελετά τη διαιώνιση της μετανάστευσης σε διεθνές επίπεδο και δεν την αφορά πώς ξεκίνησε ως φαινόμενο (Φρατσέα, 2012).

Η Ευρώπη θεωρείται δημοφιλής προορισμός για την επιλογή των μεταναστευτικών ροών, λόγω της ανεπτυγμένης ποιότητας ζωής που προσφέρει. Κατά τον 19ο αλλά και το πρώτο μισό του 20ο αιώνα υπήρξε ο βασικός πυρήνας τροφοδοσίας για την Αμερική και την Αυστραλία, καθότι εκείνη τη περίοδο οι δύο ήπειροι απορροφούσαν μεγάλο όγκο μεταναστών. Στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα η Ευρώπη αποτελούσε βασικό τόπο υποδοχής για πληθώρα μεταναστών (Kahanek, 2011).

Η ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική χαρακτηρίζεται από τη συγκρότηση και τη δράση κρατών, τα οποία φέρουν μακρά ιστορία όσον αφορά τις πολυπληθείς μετακινήσεις, αλλά και τις πολεμικές συρράξεις. Η ευρωπαϊκή πολιτική λειτουργεί τελείως αντίθετα από αυτή της Αμερικής, εφόσον στοχεύει στη ρύθμιση της κατανομής και ανταλλαγής πληθυσμών. Αυτό συμβαίνει εξαιτίας των διακρατικών συμφωνιών ανάμεσα στα κράτη-μέλη και προσέφερε ελεγχόμενο και νομιμοποιημένο χαρακτήρα στα πλαίσια του μεταναστευτικού ζητήματος, ιδιαίτερα αν αναλογιστούμε

τις αθρόες μετακινήσεις που διεξάγονταν εκείνη τη περίοδο στο δυτικό κόσμο για εύρεση εργασίας (Δημάρη, 2020).

Με το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, είναι γνωστό πως η μεταναστευτική πολιτική εξακολούθησε να βασίζεται στις συμφωνίες μεταξύ των κρατών-μελών της Ένωσης. Όμως, οι θεσμοί που προηγήθηκαν της Ευρωπαϊκής Ένωσης εκτός του ότι απαρτίζονταν από λίγα κράτη, εστιαζόταν κατά κύριο λόγο στην «ένωση» της εσωτερικής αγοράς σε πρώιμο στάδιο. Επομένως, μπορεί η σύσταση της Συνθήκης της Ρώμης (1957) να οραματιζόταν την Ευρώπη ως τόπο ελεύθερων μετακινήσεων, ωστόσο αυτό επετεύχθη αρκετές δεκαετίες αργότερα (Τσιούρη, 2019).

Η πετρελαϊκή κρίση που ξέσπασε τη περίοδο 1973-1974, αποτέλεσε αστάθμητο παράγοντα ο οποίος άλλαξε τα χαρακτηριστικά της μετανάστευσης όπως ίσχυε ως τότε. Καταρχάς, προωθήθηκε αίτημα σχετικά με τη μετανάστευση για εργασιακούς λόγους, από το οποίο απέρρεε η ένωση της οικογένειας στο κράτος υποδοχής και η προστασία αυτής. Τη δεδομένη περίοδο, ξέσπασε έντονη οικονομική κρίση και κατ' επέκταση αύξηση της ανεργίας, γεγονός που περιόρισε τις ανεξέλεγκτες μετακινήσεις μεταναστών και την αυστηροποίηση των μέτρων από πλευράς του κράτους υποδοχής. Ως εκ τούτου, διογκώθηκε το φαινόμενο της παράνομης μετανάστευσης ως απόρροια της πετρελαϊκής κρίσης, δημιουργώντας προβλήματα στη δομή των κρατών υποδοχής, αλλά και εν γένει σε ολόκληρη τη κοινωνία λόγω του έντονου φαινομένου της πολύ-πολιτισμικότητας (Τσιούρη, 2019).

Παράλληλα με το ξέσπασμα της πετρελαϊκής κρίσης, στο νότιο τμήμα της Μεσογείου διαδραματίζονταν σοβαρές δομικές μεταβολές. Εφόσον οι κύριοι δίαυλοι μετανάστευσης είχαν πλέον κοπεί, η νότια Μεσόγειος αποτέλεσε το κύριο υποδοχέα από τα Βαλκάνια, τη Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη και την Ασία. Έτσι, στη Μεσόγειο λόγω γεωγραφικής θέσης, αλλά και λόγω αδυναμίας εσωτερικών δομών ελέγχου, οι μετανάστες που εισέρχονταν στην Ευρώπη ήταν παράνομοι και σύντομα η διόγκωση του προβλήματος επέφερε ένα κοινωνικό φαινόμενο που επηρέασε αισθητά αυτές τις κοινωνίες, καθιστώντας τες με αυτό τον τρόπο πολύ-πολιτισμικές (Δημάρη, 2020).

Επομένως, η μετανάστευση για την Ευρώπη δεν αποτελεί νέα συνθήκη. Αντιθέτως, η κατάσταση επικρατεί για περισσότερο από 200 χρόνια, με τη πλειονότητα των κρατών της Δυτικής Ευρώπης να γίνονται αποστολείς μεταναστών σε Βόρεια και

Νότια Αμερική, καθώς και σε Αυστραλία. Μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου σημειώθηκε σταδιακά οικονομική άνοδος στη Δυτική Ευρώπη όπου μετατράπηκε σε προορισμό για διεθνείς μετανάστες. Ωστόσο, με την οικονομική ανάπτυξη και της υπόλοιπης Ευρώπης, σχεδόν όλα τα κράτη έχουν πλέον θετικό ισοζύγιο μετανάστευσης (Τσιούρη, 2019).

Τα κράτη της Ένωσης συνήθως καλούνται να διαχειριστούν μια μικτή μετανάστευση που οι οικονομικοί μετανάστες είναι περισσότεροι από τους πρόσφυγες. Αυτό συμβαίνει λόγω της κλιμάκωσης των εντάσεων στη Βόρειο Αφρική και τη Μέση Ανατολή. Η κατάσταση ισορρόπησε για λίγο ένεκα των συγκρούσεων στο Αφγανιστάν και το Ιράκ και κατ' επέκταση την είσοδο περισσότερων προσφύγων. Όμως σύντομα ανατράπηκε η κατάσταση με την έναρξη του συριακού πολέμου. Φυσικά, αξίζει να σημειωθεί πως οι ισορροπίες έχουν διαταραχθεί με τις πρόσφατες γεωπολιτικές αλλαγές, αποκλείοντας έτσι τους περισσότερους εναλλακτικούς προορισμούς (Δημάρη, 2020).

1.2 Το θεωρητικό πλαίσιο της μετανάστευσης

Στις μέρες μας η έννοια της ασφάλειας έχει μεταβληθεί ολιστικά σε σχέση με το παρελθόν, κυρίως γιατί η ίδια η φύση της ασφάλειας υπέστη μια «διαδικασία βαθιάς μεταμόρφωσης. Ακόμη και η στρατιωτική διάσταση της έννοιας φαίνεται πως έχει χάσει το δυναμισμό της, καθώς η παροχή ασφάλειας έχει εξελιχθεί σε πολύπλοκη διεργασία (Δημάρη, 2020).

Σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία, φαίνεται να υπάρχουν διαρθρωτικές τάσεις, οι οποίες θέτουν ως απόρροια την αμφισβήτηση της μεθοδολογίας της σκέψης της Βεστφαλίας, σχετικά με τις διεθνείς σχέσεις καθώς και τη πρακτική τους για διεθνή ασφάλεια μεταξύ Ηνωμένων Πολιτειών και Ευρωπαϊκής Ένωσης τις τελευταίες δεκαετίες. Οι εν λόγω διαρθρωτικές τάσεις που δημιουργούνται, λοιπόν, επηρεάζουν τον τρόπο άσκησης ηγεσίας στο πλαίσιο της ασφάλειας όχι μόνο στα μεμονωμένα κράτη, αλλά και στα πιο ισχυρά. Αυτό συνεπάγεται ότι τα κράτη πλέον δεν δύναται να εκπροσωπηθούν κατά μόνας στο διεθνές σύστημα, χωρίς αυτό να υποδηλώνει την ανικανότητα των τωρινών κρατών (Δημάρη, 2020).

Ο Paris (2001) αναφέρει ότι «σε μεγάλο βαθμό οι διαρθρωτικές τάσεις συνυπάρχουν και αλληλεπιδρούν με τις παραδοσιακές πρακτικές διεθνούς ασφάλειας και τα κράτη παραμένουν, σε γενικές γραμμές, οι βασικοί δρώντες.» Έτσι, χρειάζεται να εστιάσουμε στην ικανότητα των κρατών στη διεθνή σκηνή, διότι οι νέες μεταβολές απαιτούν καινοτόμες μορφές συνεργασίας και ηγεσίας. Καταληκτικά, οι διαρθρωτικές τάσεις στη διεθνή ασφάλεια είναι πολύπλοκες και πολυδιάστατες και προκειμένου να κατανοηθούν ευκολότερα είναι αναγκαίο να γνωρίσουμε αρχικά τις έννοιες της παγκοσμιοποίησης, της ανθρώπινης ασφάλειας και της ασφαλειοποίησης (Δημάρη, 2020).

Μία πολύ βασική έννοια η οποία χρήζει κατανόησης είναι η αυτή της ασφαλειοποίησης. Σύμφωνα με τους Waever (1995) και τους Buzan, Waevver και Wilde (1998) η ασφαλειοποίηση είναι μια διαδικασία κατά την οποία ειδικά ζητήματα κατασκευάζονται ως ζητήματα ασφάλειας. Πιο συγκεκριμένα, η ασφαλειοποίηση επιτυγχάνεται μέσω λεκτικών απειλών για ένα συγκεκριμένο ζήτημα από άτομα που βρίσκονται σε θέση ισχύος και μπορούν να επηρεάσουν το λαό. Επίσης, για να επιτευχθεί χρειάζεται η λήψη έκτακτων και αντισυμβατικών μέτρων που τις περισσότερες φορές επεκτείνουν τα νομικά προνόμια του δρώντος ασφαλειοποίησης (Δημάρη, 2020).

Η ασφαλειοποίηση της μετανάστευσης είναι αναγκαία και φαίνεται από τις συνεχείς μεταναστευτικές ροές που σπεύδουν προς την Ένωση, προκειμένου να περιοριστούν. Η εν λόγω πολιτική χαρακτηρίζεται ως μία «διαμεσολάβησης του ανήκειν». Με αυτό τον τρόπο διατηρούνται ή μεταβάλλονται τα κριτήρια ένταξης, χρησιμοποιώντας την απειλή ως μέσο. Οι πρακτικές κινδύνου διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και κρατά ενωμένο το λαό, χωρίς να υπάρχει φόβος στη κοινωνία (Huysmans, 2020).

Η έννοια της από-ασφαλειοποίησης επιτυγχάνεται μέσα από ποικίλες στρατηγικές, και κυρίως με τον τρόπο που διεξήχθη η απειλή. Η αλλαγή από την ασφαλειοποίηση προς την από-ασφαλειοποίηση προέρχεται από τους ίδιους τους δρώντες μέσα στο πλαίσιο ασφάλειας. Εστιάζει κατά κύριο λόγο στην ηθική διάσταση της μετανάστευσης, μέσω της αλληλεγγύης προς τους μετανάστες κι όχι εξαπολύοντας απειλητικούς λόγους (Δημάρη, 2020).

1.3 Το εννοιολογικό πλαίσιο της μετανάστευσης

Αρχικά, η έννοια της ασφάλειας αμφισβητήθηκε από τη Σχολή της Κοπεγχάγης με κύριο εκπρόσωπο τον Barry Buzan, καταρρίπτοντας έτσι τη κλασσική αντίληψη της έννοιας, διαμέσου της διεύρυνσής της. Όσον αφορά την οριζόντια διάσταση της διεύρυνσης, οι υποστηρικτές της διεύρυνσης υποστηρίζουν ότι η έννοια της ασφάλειας έχει διευρυνθεί από αποκλειστικά στρατιωτική σε πολιτική, οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική. Η διευρυμένη διάσταση, είναι η μεταλλαγμένη έννοια της ασφάλειας που θα πρέπει να είναι ανοιχτή και σε αντικείμενα διαφορετικά από το κράτος (άτομα, κοινωνικές ομάδες, ανθρωπότητα στο σύνολό της) (Δημάρη, 2020).

Οι επιστήμονες που τάσσονται υπέρ της διεύρυνσης των όρων υποστηρίζουν ότι η φύση της ασφάλειας αλλάζει. Μάλιστα, το δικαιολογούν μέσω των προβλημάτων που δημιουργούνται σε διεθνές επίπεδο, συμπεριλαμβανομένων των διεθνικών απειλών, όπως είναι το οργανωμένο έγκλημα και ο παραγκωνισμός του περιβάλλοντος (Huysmans, 2020).

Έτσι, από την έννοια της «ασφάλειας» μεταβαίνουμε στην έννοια της «ασφαλειοποίησης». Προήλθε από την κινητικότητα των μεταναστών που αναζητούσαν εργασία και ζητούσαν τόπο διαμονής από τη περιφέρεια, δημιουργώντας κλίμα ψυχρότητας από το γηγενή πληθυσμό της εκάστοτε κοινωνίας. Η διεθνής μετανάστευση μπορεί, επομένως, και με βάση αυτή τη θεωρία, να γίνει κατανοητή ως εμπόδιο για τη διακυβέρνηση και τη διατήρηση του φιλελεύθερου παγκόσμιου συστήματος. Έτσι, η ασφαλειοποίηση δημιουργεί έναν «οργανισμό» παγκόσμιας διακυβέρνησης με σκοπό τη διασφάλιση ασφάλειας στη παγκόσμια αγορά (Δημάρη, 2020).

Η ασφαλειοποίηση προωθείται μέσω της πρόκλησης συναισθημάτων όπως είναι ο φόβος και η απειλή, από άτομα υψηλά στην ιεραρχία μιας κοινωνίας με υψηλό κοινωνικό και οικονομικό γίγνεσθαι. Αυτά τα άτομα μπορεί να είναι ιερείς, πολιτικοί, επιστήμονες, ισχυροί επιχειρηματίες μεγάλου βεληνεκούς, οι οποίοι στηριζόμενοι στην ιδιότητά τους ασκούν επιρροή στους πολίτες -με άμεσο ή και έμμεσο τρόπο. Τα εν λόγω άτομα χρησιμοποιούν συχνά επίκληση στο συναίσθημα προκειμένου να πετύχουν το στόχο τους, μειώνοντας την ανθρώπινη υπόσταση των μεταναστών. Οι μετανάστες από τους υποστηρικτές της ασφαλειοποίησης αντιμετωπίζονται ως απειλή

για την ενότητα του έθνους και τη κοινωνία εν γένει, για ζητήματα εργασίας, τρομοκρατίας και άλλων δεινών (Δημάρη, 2020).

1.4 Το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο περί μετανάστευσης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο

Η Ευρώπη αποτελούσε ανέκαθεν ένα σημείο συνάντησης διαφορετικών πολιτισμών. Ειδικότερα, κατά τη μεταπολεμική περίοδο και κυρίως απ το 1960 κι έπειτα, αυξήθηκαν οι μεταναστευτικές ροές από Νότια Ευρώπη, Αφρική, Ασία προς τη Δυτική Ευρώπη. Τρανό παράδειγμα αποτελεί η Γερμανία, η οποία δέχτηκε τεράστιο όγκο μεταναστών απορροφώντας τους στο εργατικό δυναμικό της χώρας. Στη συνέχεια, αναγκάστηκαν πολλοί να μεταναστεύσουν λόγω των κομμουνιστικών καθεστώτων προς την Ανατολική Ευρώπη έως και τη πτώση του τείχους του Βερολίνου (Kahanec &Zimmermann, 2011).

Η Ένωση δε φαίνεται να έχει κατασταλάξει αν οι μετανάστευση έχει θετικό ή αρνητικό πρόσημο. Αυτό πιθανότατα οφείλεται στην ασυνέπεια που επικρατεί έναντι των μεταναστευτικών προκλήσεων. Η διαχείριση των διεθνών μεταναστευτικών ροών είναι ίσως η μεγαλύτερη πρόκληση που καλείται να αντιμετωπίσει η Ευρώπη. Ωστόσο, το πρόβλημα διογκώνεται καθώς δεν υπάρχει μία ορισμένη κοινή γραμμή πλεύσης γιατί είναι δύσκολο αφού κάθε κράτος-μέλος δέχεται διαφορετικό αριθμό μεταναστών και δεν διαθέτουν τις ίδιες ανάγκες. Έτσι, κάθε κράτος-μέλος της Ε.Ε αντιμετωπίζει τις μεταναστευτικές ροές σε εθνικό επίπεδο (Kahanec &Zimmermann, 2011).

Η σύγχρονη ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική μπορεί να χωριστεί σε τέσσερα διαφορετικά στάδια. Η πρώτη περίοδος εκτυλίσσεται χρονικά λίγο μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου μεγάλος όγκος πληθυσμού προέβη σε αναγκαστική μετανάστευση λόγω των συνθηκών. Οι πρόσθετες εισροές μεταναστών σε εκείνη τη φάση ακολούθησαν τη διαδικασία αποικιοποίησης (Zimmermann, 2005).

Η δεύτερη φάση μετανάστευσης προέκυψε από την οικονομική ανάπτυξη που έλαβε χώρα κατά τη δεκαετία του 1960 καθώς και στις αρχές του 1970, η οποία δημιούργησε μείωση εργασιακών θέσεων σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Η ανάγκες που δημιουργήθηκαν για εργασία έδωσε την ώθηση σε πολλά κράτη της Δυτικής Ευρώπης να ανοίξουν τα σύνορά τους και να προσλάβουν τους μετανάστες ως εργασιακό προσωπικό, κυρίως ανειδίκευτους εργάτες από τη Νότια Ευρώπη. Η κατάσταση αυτή ανατράπηκε το 1973 εξαιτίας της πετρελαϊκής κρίσης που επλήγη η ευρωπαϊκή οικονομία. Υπήρχε η άποψη ότι επιπλέον εισροή μεταναστών θα

επιβάρυνε περαιτέρω τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης (Kahanec &Zimmermann, 2011).

Η τρίτη φάση μετανάστευσης χαρακτηρίστηκε από περιορισμένη μετανάστευση συγκριτικά με τις προηγούμενες περιόδους που αναφέραμε. Βασίστηκε κυρίως σε οικογενειακούς δεσμούς και ανθρωπιστικές ανησυχίες ανεργίας. Η τέταρτη και τελευταία φάση βασίστηκε στη πτώση του τείχους του Βερολίνου που αποτελεί ιστορικό γεγονός. Για τη μετανάστευση αυτό σήμανε την έναρξη μετακινήσεων σημαντικών εισροών οικονομικών μεταναστών από την Ανατολική έως τη Δυτική Ευρώπη. Επιπλέον, οι συγκρούσεις στη περιοχή των Βαλκανίων και σε άλλα μέρη του κόσμου συνέβαλαν στη μετακίνηση ευρωπαϊκών μεταναστών (Kahanec &Zimmermann, 2011).

Οι πιο πρόσφατες εξελίξεις στο πεδίο της μετανάστευσης σχετίζονται με τις διευρύνσεις της Ε.Ε το 2004 και το 2007 με αποτέλεσμα την άρση εμποδίων για τους μετανάστες από τα νέα κράτη-μέλη. Σήμερα, η Ευρώπη είναι ιδιαίτερα δημοφιλής προορισμός μεταναστών και από άλλα κράτη-μέλη αλλά και από Αμερική, Αφρική, Ασία. Ιδίως για τους ευρωπαίους πολίτες η μετακίνηση είναι πολύ εύκολη μεταξύ των κρατών-μελών για αναζήτηση εργασίας, σπουδές, για επιχειρηματικούς σκοπούς (Weil, 1998).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει τη δυνατότητα να αντιμετωπίσει τις εσωτερικές ή εξωτερικές προκλήσεις που προέκυπταν, εάν πρωτίστως δεν είχε την ικανότητα να διαχειριστεί την εσωτερική κινητικότητα και τις εισροές διεθνών μεταναστών. Η Ένωση, είναι γεγονός πως έχει ανάγκη μετανάστες εξειδικευμένους και με δεξιότητες. Μάλιστα, σε αρκετές χώρες συμβαίνει οι μετανάστες να έχουν υψηλότερο επίπεδο εξειδίκευσης από τους γηγενείς, ανεβάζοντας έτσι το μέσο όρο μορφωμένου πληθυσμού στο εκάστοτε κράτος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Μεταναστευτική πολιτική, έλεγχος ροών και κοινωνική ενσωμάτωση προσφύγων και μεταναστών

2.1 Ανάλυση της έννοιας της ασφάλειας σε επίπεδο μετανάστευσης

Ο τερματισμός του Ψυχρού Πολέμου με τη κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης έθεσε τις βάσεις για τη μετακίνηση των κρατών προς την Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Ο σκοπός πίσω από αυτή τη κίνηση ήταν η δημοκρατική σταθερότητα των κρατών της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, καθώς και η ανάπτυξή τους υπό το πρίσμα της Ένωσης. Η εν λόγω στρατηγική θεωρήθηκε ως μοναδική λύση για τη διαχείριση της επικρατούσας κατάστασης μετά το Ψυχρό Πόλεμο (Τσάκαλος, 2018).

Η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης είχε θετικό πρόσημο για τα κράτη-μέλη και για τα νέα κράτη που προσχώρησαν. Ο σκοπός της Ε.Ε ήταν η ασφάλεια και η ευημερία του συνόλου, με τη προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την ενιαία αγορά και τη παραχώρηση ελευθεριών. Το πιο σημαντικό απ' όλα είναι ότι οι διευρύνσεις είχαν ως απόρροια την αναδιάρθρωση των υπαρχουσών Συνθηκών. Ταυτόχρονα, αναπτύχθηκαν τα θεσμικά όργανα και ο ρόλος τους έγινε αναγκαίος στην εξέλιξη της ευρωπαϊκής νομοθεσίας (Τσάκαλος, 2018).

Η «ασφάλεια» είναι μία εκ των σημαντικότερων εννοιών που τίθεται προς μελέτη και ανάλυση όσον αφορά το ζήτημα του μεταναστευτικού. Ως έννοια είναι δύσκολο να οριστεί επ' ακριβώς, διότι διαθέτει ευρύ φάσμα, όπως είναι η προσωπική ασφάλεια του ατόμου, η εθνική ασφάλεια. Έτσι, η ασφάλεια καθορίζεται κατά κύριο λόγο από άλλες έννοιες, όπως αυτή της βεβαιότητος, της στερεότητος και της ακρίβειας. Συχνά η ασφάλεια, ωστόσο, ορίζεται με τη βοήθεια ευρύτερων εννοιών, όπως για παράδειγμα η ελευθερία από κινδύνους και η καταπάτηση δικαιωμάτων (Καλαντζή, 2017).

Όσον αφορά την έννοια της ασφάλειας περί μεταναστευτικού, έχει μετατραπεί σε ένα από τα βασικότερα ζητήματα ζητήματα συζήτησης σε ακαδημαικό και πολιτικό επίπεδο τον 21ο αιώνα (Buonfino, 2004). Ως προς τη μετανάστευση η «ασφάλεια» δεν θεωρείται αναγκαία μόνο για τους μετανάστες, αλλά είναι ιδιαίτερα σπουδαία και για τους γηγενείς, ούτως ώστε να επιτυγχάνεται αρμονική διαβίωση για αμφότερους στα πλαίσια του κοινωνικού συνόλου (Καλαντζή, 2017).

Ο Ayoob περιγράφει την ασφάλεια συσχετίζοντάς την με εσωτερικές και εξωτερικές δυνάμεις, οι οποίες είναι επικίνδυνες για τις δομές του κράτους. Ο Waever (1998), ισχυρίζεται ότι η ασφάλεια διαθέτει διττή σημασία. Χρησιμοποιείται προκειμένου να διαχωρίσει την έννοια της ελευθερίας από της απειλής, καθώς και σε μελέτες ασφάλειας. Ο Buzan (1998) θεωρεί ότι η ασφάλεια ταυτίζεται με την έννοια της επιβίωσης και οι απειλητικές σχέσεις καταπολεμώνται μέσω της παρέμβασης του κράτους. Ο Schäfer (2013) καθιστά σαφές ότι η ασφάλεια είναι πράγματι μία έννοια υπό αμφισβήτηση όπως αναφέρουν σχετικές μελέτες και ότι είναι δύσκολο να βρεθεί ένας κοινός ορισμός ασφάλειας που να καλύπτει όλα τα φάσματα και κατ' επέκταση να βοηθηθεί η ανάλυση του πεδίου (Δημάρη, 2020).

2.2 Από την ασφάλεια στην «ασφαλειοποίηση» και «από-ασφαλειοποίηση»: ορισμός και ανάλυση

Η μελέτη της έννοιας της «ασφάλειας» υπήρξε πολύπλοκη, όπως έχει ήδη καταστεί σαφές από τα παραπάνω. Όσον αφορά τη μελέτη της ασφάλειας, αυτή διαφοροποιείται μεταξύ κριτικών θεωρητικών και παραδοσιακών μελετητών. Αρχικά, οι κριτικοί θεωρητικοί ακυρώνουν τη δύναμη του κράτους ως πρωταρχικού δρώντα ασφαλείας και υπερασπίζονται τη διεύρυνση και την εμβάθυνση της ασφάλειας. Αντίθετα, οι παραδοσιακοί μελετητές της ασφάλειας υποστηρίζουν ότι «το κράτος είναι το μοναδικό αντικείμενο αναφοράς της ασφάλειας και το πεδίο των μελετών ασφάλειας αφορά το φαινόμενο του πολέμου, το οποίο μπορεί να οριστεί μόνο ως μελέτη της απειλής, της χρήσης και του ελέγχου της στρατιωτικής δύναμης» (σε Δημάρη, 2020).

Από την ασφάλεια προέρχεται η έννοια της «ασφαλειοποίησης», διότι υπήρχε η ανάγκη για διεύρυνση αντικειμένων της ασφάλειας. Η ασφαλειοποίηση ξεκίνησε από την ανάγκη για περιορισμό των πληθυσμιακών ροών μέσω κοινών κανονισμών της Δυτικής Ευρώπης (Κωστακοπούλου, 2000). Παρόλα αυτά, πλέον περιλαμβάνει ποικίλες πτυχές οικονομικού, πολιτικού, κοινωνικού, περιβαλλοντικού χαρακτήρα.

Η ασφαλειοποίηση προέκυψε ένεκα την έντονη μεταναστευτική ροή κατά τη δεκαετία του 1980. Οι μεταναστευτικές ροές ήταν υπέρογκες και η Ένωση έθετε ως πρβταρχικό στόχο την επίτευξη προστασίας και τη διατήρηση δημόσιας τάξης. Επιπλέον, εισήχθησαν νέες τεχνολογίες, οι οποίες συνέβαλαν ενεργά στον εξευρωπαϊσμό της μεταναστευτικής πολιτικής. Ένα από τα καλύτερα παραδείγματα είναι η Συμφωνία Σένγκεν 1985 που συνδέει τη μετανάστευση και άσυλο με τρομοκρατία, διεθνικό έγκλημα και έλεγχο των συνόρων (Μπιγκό, 1996).

Στα πλαίσια μιας κοινωνίας για να επιτευχθεί η διαδικασία της ασφαλειοποίησης, είναι απαραίτητη η ύπαρξη μιας απειλής –στη προκειμένη περίπτωση ο μετανάστης- και ο δρώντας που θα ασκήσει πίεση στο ασφαλειοποιητικό αντικείμενο μέσω των λεκτικών δράσεων. Ο δρώντας συνήθως κατέχει εξουσία μέσω της θέσης του, ώστε να γίνει εύκολα πειστικός στην υπόλοιπη κοινωνία ότι υπάρχει ανάγκη για την εφαρμογή ασφαλειοποίησης του αντικειμένου συζήτησης (Huysmans, 2000). Έπειτα χρειάζεται η ύπαρξη ενός αντικειμένου αναφοράς, δηλαδή αυτό που απειλείται, στη περίπτωση της μετανάστευσης είναι η εθνική ταυτότητα και η κοινωνική συνοχή. Το

τελικό στάδιο είναι η εφαρμογή μέτρων για να επιτευχθεί ασφαλειοποίηση και ο δρών να πετύχει το στόχο του (Δημάρη, 2020).

Πέραν της Σχολής της Κοπεγχάγης, υπάρχει και η Σχολή του Παρισιού. Η Σχολή Παρισιού υποστηρίζει τη μέθοδο της από-ασφαλειοποίησης, η οποία καθορίζεται από διαφορετικές στρατηγικές. Ο βασικός της άξονας είναι η αντιμετώπιση των μεταναστών όχι ως απειλή, αλλά ως ισότιμα μέλη κοινωνικά. Η από-ασφαλειοποίηση θεωρεί πολύ σημαντικό το ζήτημα της ηθικής, γι' αυτό δεν ενστερνίζεται τη μέθοδο ασφαλειοποίησης της μετανάστευσης. Η Σχολή του Παρισιού προήλθε από τη Σχολή της Κοπεγχάγης προκειμένου να αντικρούσει την ασφαλειοποίηση της μετανάστευσης, με την αντιμετώπιση του φαινομένου από μια κοινωνική και ανθρωπιστική σκοπιά (Δημάρη, 2020).

2.3 Η Σχολή της Κοπεγχάγης

Η Σχολή της Κοπεγχάγης προήλθε διαμέσου του Copenhagen Peace Research Institute (COPRI) και βρίσκεται στη Κοπεγχάγη. Το Ινστιτούτο ιδρύθηκε με στόχο την ενίσχυση της επιστημονικής έρευνας για ζητήματα Ασφάλειας και Ειρήνης (Παυλίδου, 2014). Η Σχολή της Κοπεγχάγης δημιουργήθηκε μέσω μιας «επείγουσας ζήτησης» κατά τη δεκαετία του ’90. Επιπλέον, η Σχολή ανήκει στη κατηγορία του κριτικού κονστρουκτιβισμού, καθώς και σε αυτή του πολιτικού ρεαλισμού.

Ορισμένοι βασικοί θεωρητικοί που ανήκουν στη Σχολή της Κοπεγχάγης είναι ο Barry Buzan, ο Ole Wæver και ο Jaap de Wilde. Η σχολή οφείλει το όνομά της στον Bill McSweeney, ο οποίος θεωρείται ίσως ο σημαντικότερος κριτικός της Σχολής (Παυλίδου, 2014).

Μέχρι τη δεκαετία του 1980, η έννοια της ασφάλειας εκτυλισσόταν μέσω των παραδοσιακών θεωριών ασφάλειας, οι οποίες αναφέρονταν κατά κύριο λόγο στο κράτος και τον στρατιωτικό κλάδο (Παυλίδου, 2014). Η Σχολή της Κοπεγχάγης, αναδιαμόρφωσε/επέκτεινε την έννοια της ασφάλειας όσον αφορά το περιεχόμενο και τον ορισμό της. Πλέον, η ασφάλεια είναι μια έννοια πολύπλευρη, διαθέτει ποικίλες πτυχές και το σημαντικότερο έχει επεκταθεί ο συσχετισμός της ασφάλειας με το στρατιωτικό γίγνεσθαι. Αντιθέτως οι παραδοσιακοί θεωρητικοί ασφάλειας διαθέτουν ένα πιο στενό τρόπο εξέτασης της ασφάλειας, προκειμένου να αποφευχθεί η πολυπλοκότητα κατά την έρευνα (Παζαρζή, 2017).

Η Σχολή της Κοπεγχάγης ισχυρίζεται πως δεν είναι εφικτό όλα τα θέματα που προκύπτουν να τίθενται ως «αντικείμενο ασφαλειοποίησης». Η διαδικασία ασφαλειοποίησης για να θεωρηθεί επιτυχημένη, χρειάζεται να διαπεράσει από τρεις (3) διαδικασίες. Το αρχικό στάδιο ασφαλειοποίησης είναι η ύπαρξη ενός «αντικειμένου», το οποίο βρίσκεται υπό απειλή και χρήζει προστασίας. Εν συνεχεία, για να επιτευχθεί η ασφαλειοποίηση, είναι αναγκαίο να υπάρχει ένας δρών, ο οποίος διαθέτει μια ορισμένη εξουσία και την ασκεί στο άτομο που χρειάζεται προστασία. Ο δρών με την εξουσία που κατέχει εφαρμόζει «έκτακτα μέτρα» για την επιτυχή διαδικασία ασφαλειοποίησης. Το τρίτο και τελικό στάδιο της διαδικασίας περιλαμβάνει την αποδοχή των έκτακτων μέτρων από τη κοινή γνώμη για τη διατήρηση της ηρεμίας και της αλληλουχίας της κοινωνίας (Δημάρη, 2020).

2.4 Η Σχολή του Παρισιού

Η Σχολή του Παρισιού ανέπτυξε μία διαφορετική προοπτική του ασφαλειοποιητικού ζητήματος, σε σχέση με την προσέγγιση της Κοπεγχάγης. Το Παρίσι εξετάζει την ασφαλειοποίηση από κοινωνική, πολιτιστική και ηθική σκοπιά και δεν ανήκει στο πλαίσιο των κλασσικών διεθνών σχέσεων (Δημάρη, 2020). Για τη μελέτη της Σχολής του Παρισιού που εκπροσωπεί τη κοινωνιολογική σκοπιά της ασφαλειοποίησης, είναι de facto ο συνδυασμός της βαθιάς γνώσης με διεπιστημονικότητα (Bigo & McCluskey, 2018).

Ο βασικότερος εκπρόσωπος του Παρισιού είναι ο Didier Bigo, σύμφωνα με τον οποίο «η ασφάλεια συχνά χαρακτηρίζεται από την παράδοση ολόκληρων τομέων ασφαλείας σε «επαγγελματίες της ανησυχίας (professionals of unease)», οι οποίοι είναι επιφορτισμένοι με τη διαχείριση των υφισταμένων απειλών και τον εντοπισμό νέων» (Bigo 2002 σε Δημάρη, 2020).

Σύμφωνα με την προσέγγιση της Σχολής Παρισιού η ασφάλεια της κοινωνίας δεν συσχετίζεται με τη πειθαρχία των πολιτών, αλλά αναφέρεται σε ανάγκες όπως η επιβίωση, ο φόβος, τα δικαιώματα, η πρόνοια, ο φόβος του εγκλήματος. Άλλωστε η επίτευξη της ασφάλειας είναι σημαντική για την έλλειψη ανασφάλειας και την αρμονία στη κοινωνία (Bigo & McCluskey, 2018).

Όσον αφορά τη Σχολή του Παρισιού, πρόκειται για μια κοινωνική κατασκευή όπου μέσα στο πλαίσιο της κατασκευής αυτής η έννοια και τα όρια της ασφάλειας μετατρέπονται εύκολα με το πέρασμα των χρόνων. Αντίστοιχα και η απειλή της ασφάλειας είναι ένα κοινωνικό κατασκεύασμα, το οποίο δεν περιορίζεται στις λεκτικές απειλές, όπως συμβαίνει στη Σχολή της Κοπεγχάγης (Δημάρη, 2020).

2.5 Η πρόκληση της κοινωνικής ενσωμάτωσης στη μεταναστευτική πολιτική. Μεταναστευτική και κοινωνική πολιτική

Οι μετανάστες συχνά δεν είναι επιθυμητοί σε μία νέα κοινωνία. Αντιμετωπίζονται ως απειλή για την εθνική ενότητα και ταυτότητα, ως διάβρωση του πολιτισμού, ως κίνδυνος για μελλοντική ανεργία λόγω της εισχώρησής τους στο εργατικό δυναμικό (Laurentsyeva & Venturini, 2017). Από την άλλη πλευρά, η κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών φαίνεται να είναι μία σημαντική λύση σε ποικίλα ζητήματα που ταλανίζουν την Ευρώπη.

Καταρχάς, τις τελευταίες δεκαετίες απασχολεί ιδιαίτερα το ζήτημα του δημογραφικού ελλείμματος. Στην Ευρώπη τα ποσοστά γεννήσεων είναι χαμηλότερα σε σχέση με τα ποσοστά θνησιμότητας, γεγονός που σε μερικά χρόνια θα προκαλέσει σημαντική μείωση του πληθυσμού με μαθηματική ακρίβεια. Με τη μείωση των γεννήσεων, η Ε.Ε θα αποτελείται κατά κύριο λόγο από γηραιότερους ανθρώπους. Έτσι, ενώ οι ευρωπαίοι πολίτες προσπαθούν να διαφυλάξουν το πολιτισμό τους από τους μετανάστες, αυτός θα χαθεί εκ των πραγμάτων με τη μείωση του πληθυσμού (Γιαταγάνας, 2010).

Η κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών είναι μία λύση για το δημογραφικό ζήτημα. Πιο συγκεκριμένα, το φαινόμενο της μετανάστευσης δεν είναι πρόσκαιρο αλλά διαρκές –άλλοτε με μεγαλύτερη ροή κι άλλοτε με μικρότερη- ανάλογα λιτική ενσωμάτωσης, θα μπορούσε να ευνοηθεί με τις μεταναστευτικές ροές. Εξάλλου, η Ε.Ε είναι ήδη πόλος έλξης για μεγάλο ποσοστό διεθνών μεταναστών, άρα η προσέλκυση των ροών δεν είναι δύσκολο να επιτευχθεί (Γιαταγάνας, 2010).

Η εγκατάσταση ενός διαφορετικού λαού σε μία κοινωνία δεν είναι εύκολη υπόθεση, υπάρχουν σημαντικά προβλήματα που χρειάζεται να αντιμετωπιστούν. Η ενοποίηση δύο διαφορετικών λαών χρειάζεται προσπάθεια κι απ’ τις δύο πλευρές. Η αποδοχή των μεταναστών από το γηγενή πληθυσμό είναι απαραίτητη προκειμένου οι μετανάστες να νιώσουν οικεία και να ενταχθούν πιο ομαλά και εύκολα στο τόπο υποδοχής τους, ούτως ώστε να οργανώσουν ξανά τη ζωή τους σε φιλικό περιβάλλον. Ταυτόχρονα, αφού η κοινωνία αναγνωρίζει τους μετανάστες, αναπτύσσουν κι αυτοί από πλευράς τους το αίσθημα του ανήκειν και της αποδοχής. Με την αμοιβαία προσπάθεια του γηγενούς και του μεταναστευτικού πληθυσμού, βελτιώνεται η ατομική και η συνολική ευημερία (Laurentsyeva & Venturini, 2017).

Σε οικονομικό επίπεδο, οι μετανάστες αντιμετωπίζονταν ως απειλή από τους πολίτες. Θεωρούνταν ως αιτία για μελλοντική αύξηση της ανεργίας, καθώς θα ενσωματώνονταν στην αγορά εργασίας με φθηνότερα ημερομίσθια και θα ήταν προτιμότεροι ως εργατικό δυναμικό. Επιπλέον, οι μετανάστες εφόσον είναι άτομα που βρίσκονται σε ανάγκη, χρειάζονται ενίσχυση από το κράτος υποδοχής, όπως υποδοχή ή τη βοήθεια εγκατάστασης σε μία έστω και πρόχειρη κατοικία. Όλα αυτά στοιχίζουν σε ένα κράτος για να εξασφαλιστούν, κι έτσι ο γηγενής πληθυσμός αντιδρά ακόμη περισσότερο, έχοντας το φόβο κατάρρευσης της οικονομίας. Στη πραγματικότητα, αυτό το σκεπτικό δεν είναι απόλυτα σωστό, διότι η εισχώρηση των μεταναστών στην αγορά εργασίας αποδίδει αύξηση της παραγωγής και άρα οικονομική ανάπτυξη (Laurentsyeva & Venturini, 2017).

Οι μεταναστευτικές ροές προς την Ευρώπη φαίνεται να είναι η αιτία αύξησης του φασισμού κατά τη περίοδο του μεσοπολέμου. Ιδιαίτερα στη Γερμανία και την Ιταλία υπήρχε έντονος αρνητισμός προς τους μετανάστες από τους πολίτες αλλά και από τους πολιτικούς ηγέτες της εποχής, καθώς συσχέτισαν τη μετανάστευση με την άνοδο των ρατσιστικής ιδεολογίας. Μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στην Ευρώπη κυριαρχούσε ο διεθνισμός, γεγονός που μετατράπηκε με την εγκατάσταση των μεταναστών (Γιαταγάνας, 2010).

Η αντιμετώπιση των μεταναστών στην Ευρώπη άρχισε να μεταβάλλεται θετικά μετά τη λήξη του πολέμου. Είναι βέβαιον ότι η ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τη σημερινή μορφή της, βοήθησε σημαντικά από θεσμικής απόψεως για την εφαρμογή της μεταναστευτικής πολιτικής. Φυσικά, συνέβαλε το γεγονός ότι στην Ένωση εκείνη τη περίοδο το βλέμμα ήταν στραμμένο προς την ανάπτυξη και το διεθνισμό. Τότε διεξήχθησαν και οι στρατηγικές που αφορούσαν την υποδοχή και την ενσωμάτωση των μεταναστών (Γιαταγάνας, 2010). Όσον αφορά το χάσμα μεταξύ γηγενούς και μεταναστευτικού πληθυσμού, προφανώς και υφίσταται και με την ενσωμάτωση. Οι δύο πληθυσμοί συχνά είναι εκ διαμέτρου αντίθετοι ακόμα και σε απλά ζητήματα, ωστόσο αυτό δε συνεπάγεται την αποτυχία συνύπαρξης σε κοινό περιβάλλον (Laurentsyeva & Venturini, 2017).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Θεωρητικά ρεύματα-τάσεις για την πολυπολιτισμικότητα και την μετανάστευση

3.1 Φιλελευθερισμός και μετανάστευση

Η διαδικασία της μετανάστευσης επιφέρει την αναδιαμόρφωση των παραδοσιακών κοινωνιών σε πολύ-πολιτισμικές κοινωνίες. Παρατηρούνται σημαντικές αλλαγές στο πλαίσιο των κυρίαρχων πολιτιστικών αξιών, στα πρότυπα σκέψης και συμπεριφοράς και στους κοινωνικοπολιτικούς θεσμούς (Modood, 2001). Φυσικά, οι πιο προφανείς αλλαγές καταγράφονται στη καθημερινή ζωή, στο επαγγελματικό τομέα, καθώς και στις ατομικές επιλογές.

Οι μεταβολές που συμβαίνουν στη κοινωνία, είναι πολύ σημαντικό να στηριχτεί και από νομικής άποψης, γεγονός που κάνει αναγκαία τη συμβολή της πολιτείας σε αυτό το έργο. Αυτό, είναι απαραίτητο για την διατήρηση της συνοχής σε μια κοινωνία και κυρίως για τη διατήρηση του φιλελεύθερου γίγνεσθαι.

Ο φιλελευθερισμός είναι μείζονος σημασίας στις πολύ-πολιτισμικές κοινωνίες για τη διαφύλαξη της ατομικής ελευθερίας, της ανεξιθρησκείας και όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όχι μόνο για τους μετανάστες, αλλά και για ολόκληρο το κοινωνικό σύνολο. Με τη βοήθεια της πολιτείας νομοθετικά μπορεί έμπρακτα να τηρηθούν οι ισορροπίες και η αρμονία μεταξύ διαφορετικών λαών (Κατσούλης, 1999). Επιπλέον, με την επίτευξη των παραπάνω παραδειγμάτων, δημιουργείται αίσθημα ασφάλειας και προστασίας στους πολίτες, αμβλύνονται οι διαφορές μεταξύ των διαφορετικών λαών και δημιουργούνται ίσες ευκαιρίες για όλους (Σιδηρόπουλος, 2018).

Η φιλελεύθερη θεωρία περί μετανάστευσης μπορεί δύσκολα να ευδοκιμήσει και είναι αδύνατον να εκτιμηθεί αν πραγματικά είναι εφαρμόσιμη στις κοινωνίες. Τα όρια μιας κοινωνίας είναι πολύ λεπτά όσον αφορά ζητήματα προσωπικών ελευθεριών και δικαιωμάτων. Αυτό συμβαίνει διότι η κοινωνία απαρτίζεται και «λειτουργεί» μέσω των ανθρώπων που ζουν σε αυτήν και αλληλεπιδρούν, ως εκ τούτου είναι δύσκολο να υφίστανται κανόνες από τη κοινότητα που να ρυθμίζουν τη μετανάστευση από φιλελεύθερη σκοπιά (Dauvergne, 1997). Οι φιλελεύθεροι θεωρητικοί δεν διαθέτουν απτά μέσα για τη μελέτη του φαινομένου –όπως συμβαίνει στις κοινωνικές επιστήμες

εν γένει- επομένως μελετούν τον τρόπο που μπορεί να διαχειριστεί το φαινόμενο της μετανάστευσης από τις δύο πλευρές –μετανάστες και γηγενείς.

Ο John Rawls και ο Ronald Dworkin ανέπτυξαν πολιτικές θεωρίες περί ορίων σε μια κοινότητα, οι οποίες προσφέρουν λανθασμένες εντυπώσεις. Κατά τη διάρκεια της έρευνας για εκείνη την ιδανική κοινωνία που προσεγγίζει την «αληθινή συνειρμική κοινότητα», ο Dworkin αναφέρεται σε μια de facto κοινότητα. Η εν λόγω κοινότητα, λοιπόν, φαίνεται να είναι ιδιαιτέρως εξιδανικευμένη με μια συμπλοκή ιστορίας και γεωγραφίας, καθώς δεν έχει κανένα απολύτως αντίκρισμα. Επίσης ο Rawls αντικατοπτρίζει μια ρητά κλειστή κοινωνία, όπου το μεταναστευτικό φαινόμενο δεν μπορεί να ευδοκιμήσει. Ο Rawls αντιμετωπίζει τη δικαιοσύνη ως αυστηρώς πολιτικό φαινόμενο και όχι μεταφυσικό, με στόχο να συντηρήσει τη δομή της σύγχρονης συνταγματικής μοναρχίας και όχι για να δημιουργήσει μια παγκόσμια πραγματικότητα (Dauvergne, 1997).

Ο φιλελευθερισμός δεν είναι εφικτό να εφαρμοστεί μέσω των κοινοτικών ομάδων, καθώς δεν υπερασπίζονται όλες οι ομάδες τις φιλελεύθερες αξίες. Η σύγχρονη φιλελεύθερη δημοκρατία είναι εν μέρει απόρροια του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού, η οποία σε επίπεδο μετανάστευσης δεν είναι εφικτό να τηρήσει ουδετερότητα πολιτισμικά. Αυτό είναι λογικό να παρατηρείται εφόσον κάθε φιλελεύθερη κοινωνία διαθέτει διαφορετική αντίληψη περί αξιών ισότητος και αξιοπρέπειας του ατόμου (Fukuyama, 2006).

3.2 Ρεαλισμός και μετανάστευση

Η μετανάστευση ή γονιδιακή ροή θέτει ως στόχο την πρόσμιξη διαφορετικών λαών με αρμονική συμβίωση μεταξύ αμφοτέρων. Αντίστοιχα μέσω της μεταναστευτικής διαδικασίας επιτυγχάνεται και γονιδιακή μεταφορά από τον εισερχόμενο πληθυσμό προς τους γηγενείς και τούμπαλιν (Λαδουκάκης, 2015).

Ο ρεαλισμός ως προσέγγιση για την επεξήγηση του μεταναστευτικού ζητήματος, θεωρείται ως η σχολή με την μεγαλύτερη απήχηση στον τομέα των διεθνών σχέσεων. Παρόλο που υπάρχουν ποικίλες θεωρίες περί ρεαλισμού, σχεδόν όλες αντιμετωπίζουν το κράτος ως κεντρικό δρών στη παγκόσμια μεταναστευτική πολιτική. Ο εν λόγω κεντρικός δρών –το κράτος δηλαδή- καλείται να συνυπάρξει με άλλα κράτη σε μια ένα αναρχικό πλαίσιο, χωρίς ωστόσο να υπάρχει μια κοινή γραμμή για την προστασία ενός κράτους από το άλλο. Σύμφωνα με τα παραπάνω, το βασικό πρόβλημα που απορρέει από τη ρεαλιστική θεώρηση, είναι η «ανασφάλεια» μεταξύ των κρατών στο φάσμα των διεθνών σχέσεων (Δημάρη, 2020).

Ο ρεαλισμός –και ο κλασσικός, αλλά και ο νεορεαλισμός- είναι πιθανότατα η πιο εξέχουσα προσέγγιση στη μελέτη των διεθνών σχέσεων. Σύμφωνα με τους Viotti και Kauppi (1987), το κράτος θεωρείται ως βασικός παράγοντας ενώ τα θέματα ασφαλείας είναι τα πιο σημαντικά στη διεθνή ατζέντα. Μάλιστα, η εθνική ασφάλεια συχνά αντιμετωπίζεται ως σημαντικότερη ακόμα κι από ζητήματα οικονομικά και κοινωνικά σε ένα κράτος. Οι μεταναστευτικές πολιτικές ρεαλισμού επηρεάστηκαν από συγκρούσεις μεταξύ κρατών, γεγονός το οποίο φυσικά συνέβαλε στην επιβολή περιορισμών περί μετανάστευσης (Meyers, 2000).

Η ρεαλιστική σκέψη έχει επηρεάσει πολλούς μελετητές από την αρχαιότητα όπως τον Θουκυδίδη στην αρχαία Ελλάδα, αλλά και νεότερους μελετητές όπως τους: Παπαδημητρίου (1983), Teitelbaum (1984), Wein (1995). Ο Morgenthau ήταν ένας μελετητής του ρεαλισμού, ο οποίος επηρέασε ιδιαίτερα τη μελέτη των διεθνών σχέσεων, προσπαθώντας να συστηματοποιήσει το ρεαλισμό. Μέσα από την μελέτη των βασικών αρχών του ρεαλισμού, προκύπτει ότι το κράτος είναι ο βασικός δρών, ωστόσο με ελάχιστο στόχο την επιβίωση και το εθνικό συμφέρον του (Δημάρη, 2020).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ασπάστηκε τον ρεαλισμό όσον αφορά το άσυλο και τη μετανάστευση. Η εν λόγω αντιμετώπιση του φαινομένου μοιάζει λογική, εξαιτίας της ενιαίας αγοράς, καθώς και της ανάγκης για διαφύλαξη της εσωτερικής ασφάλειας των κρατών-μελών. Για τον ρεαλισμό, βασικός στόχος είναι η επιβολή μεταρρυθμίσεων για τη διατήρηση της ασφάλειας μετά τη κατάργηση των ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα (Lavenex, 2001).

Τέλος, η μετανάστευση εκφράζει η μετανάστευση σε μεγάλο βαθμό με την ρεαλιστική προσέγγιση, διότι δίνει βαρύτητα στους συνοριακούς ελέγχους και το κανόνα της κρατικής κυριαρχίας. Η είσοδος στα εδάφη του εκάστοτε κράτους πρέπει να ελέγχεται αυστηρά για λόγους σταθερότητας και συνοχής. Έτσι, κάθε κράτος διαθέτει το νόμιμο δικαίωμα να ελέγχει τους εισερχόμενους εντός των εδαφών του, για τη διατήρηση της κυριαρχία του κράτους αυτού (Δημάρη, 2020).

3.3 Κονστρουκτιβισμός και μετανάστευση

Ο κονστρουκτιβισμός –διαφορετικά οικοδομητισμός όπως λέγεται- αντιμετωπίζει τον κόσμο και όλα όσα τον αποτελούν ως μια κοινωνική κατασκευή. Ασχολείται με το κοινωνικό γίγνεσθαι του κράτους, με όσα κομμάτια το απαρτίζουν, καθώς και με τις βλέψεις που έχει αυτό ως προς την εξέλιξή του. Διαμορφώνεται άμεσα από τα αποτελέσματα των ανθρώπινων πράξεων και τις κοινωνικές δράσεις. Ο κονστρουκτιβισμός αναλύθηκε πρώτη φορά κατά τον 18ο αιώνα μέσα από μελέτη του Giambattista Vico, αν και αρκετοί ερευνητές αντιμετωπίζουν το εν λόγω ερευνητικό πεδίο ως καινούριο στις διεθνείς σχέσεις (Δημάρη, 2020).

Σε επίπεδο διεθνών σχέσεων ο κονστρουκτιβισμός αναφέρθηκε πρώτη φορά από τον Nicholas Onuf το 1989. Εν συνεχεία η έννοια αναλύθηκε από τον Alexander Wendt το 1999 σε διάφορα άρθρα και στο βιβλίο του «Κοινωνική θεωρία της Διεθνούς πολιτικής», τα οποία άσκησαν μεγάλη επιρροή σε μεταγενέστερους μελετητές της σχολής (Δημάρη, 2020). Άλλοι σημαντικοί εκπρόσωποι του κονστρουκτιβισμού είναι οι Buzan, Waever και Kelstrup, οι οποίοι δίνουν ιδιαίτερη σημασία στην αλληλεξάρτηση μεταξύ ασφάλειας και μετανάστευσης (Guild 2009, 4).

Σύμφωνα με τη Sassen, η μετανάστευση από κονστρουκτιβιστική σκοπιά βασίζεται στη σχέση που υπάρχει ανάμεσα σε δομή και δρώντες, καθώς και στο τρόπο που λειτουργούν οι μηχανισμοί και οι θεσμοί. Όλη η κατάσταση όπως έχει διαμορφωθεί έως σήμερα, οφείλεται στη παγκοσμιοποίηση με εστίαση προς τη πόλη συγκεκριμένα και όχι προς το κράτος (Guild 2009, 4). Είναι λογικό κι επόμενο η μετανάστευση να ωθείται μέσω της παγκοσμιοποίησης, εφόσον δημιουργείται ευκολία στις μετακινήσεις, άνοιγμα στην αγορά και κατ' επέκταση νέες θέσεις εργασίας μέσω της οικονομικής ανάπτυξης.

Ορισμένοι ερευνητές θεωρούν «τα όρια του κονστρουκτιβισμού τόσο διαπερατά που οι υπόλοιπες θεωρίες –φιλελευθερισμός, ρεαλισμός για παράδειγμα» αντιμετωπίζονται ως υποδεέστερες (Balzacq 2010, 56). Βάσει της συγκεκριμένης άποψης ο Ruggie (1998) και ο Wendt (1999), υποστηρίζουν πως ο κονστρουκτιβισμός δεν είναι έγκυρη θεωρία που αντιπροσωπεύει την ανάλυση της μετανάστευσης διεθνολογικά (Καλαντζή, 2017).

Η θεωρία του κονστρουκτιβισμού δεν συνάδει με τις θεωρίες του ρεαλισμού και του φιλελευθερισμού, όπως αυτές αναλύθηκαν παραπάνω. Η βασική διαφορά έγκειται στο πως «αντιμετωπίζεται η οντολογική πραγματικότητα της διεπιστημονικής γνώσης, χωρίς αυτό να συνεπάγεται ότι η θεωρία αναιρεί τον υλικό κόσμο». Άλλωστε, ο υλικός κόσμος δεν οριοθετείται μόνο από τη συμπεριφορά των ατόμων ή των κρατών, αλλά από ποικίλους παράγοντες.

Ο κονστρουκτιβισμός κατηγοριοποιείται σε δύο μέρη: τον συμβατικό και τον κριτικό. Όσον αφορά τον συμβατικό κονστρουκτιβισμό, ο Hopf (1998) αναλύει τα σημαντικότερα θέματά του μέσα από ένα ερμηνευτικό πλαίσιο, το οποίο εξηγεί την εφαρμογή του κονστρουκτιβισμού στο πλαίσιο της διεθνούς ασφαλείας. Επίσης, για τον Hopf «οι δρώντες και η δομή του διεθνούς συστήματος συγκροτούνται με αμοιβαίο τρόπο», συμφωνώντας έτσι με το νέο-ρεαλιστικό επιχείρημα για τους περιορισμούς στη συμπεριφορά μεταξύ κρατών (Δημάρη, 2020).

Οι συμβατικοί κονστρουκτιβιστές προσδίδουν ιδιαίτερη έμφαση στη ταυτότητα και τους κανόνες, μέσω των οποίων διαπλάθονται οι δρώντες καθώς και ο τρόπος που λειτουργούν στο διεθνές περιβάλλον (Hopf, 1998). Επομένως, οι συμβατικοί υποστηρίζουν ότι η διεθνής ασφάλεια καθορίζεται από την σύνδεση που δημιουργείται μεταξύ των δρώντων σε μία κοινωνία. Φυσικά, οι σχέσεις μεταξύ δομών και κρατών δεν θεωρείται ακέραια, διότι μπορεί εύκολα να μεταβληθεί από νέες ιδέες και αντιλήψεις για τα ίδια τα κράτη, αλλά και για τα υπόλοιπα. Η ταυτότητα, λοιπόν, λαμβάνεται υπ’ όψιν ως βασικό εργαλείο για την διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ των κρατών (Δημάρη, 2020).

Ο κριτικός κονστρουκτιβισμός υποστηρίζει ότι δεν υφίσταται η έννοια μιας «ουδέτερης προοπτικής». Οι μελετητές του κριτικού κονστρουκτιβισμού θεωρούν ότι «η γνώση του κόσμου προέρχεται από ερμηνεία μεταξύ των ανθρώπων που είναι κατασκευασμένη σε ένα ορισμένο περιβάλλον». Η εν λόγω μορφή του κονστρουκτιβισμού προέρχεται από την κριτική κοινωνική θεωρία όπως υποστηρίζει ο Hopf (1998), ωστόσο συνάμα διαφοροποιείται από αυτήν στο τρόπο επίλυσης ζητημάτων.

Οι συμβατικοί και οι κριτικοί κονστρουκτιβιστές συμφωνούν όσον αφορά την οντολογία, όμως διαφέρουν στο πόση βαρύτητα δίνουν στο λόγο, στη σημασία που έχει η έννοια του κράτους ως αναλυτικό αντικείμενο, στην αντίληψη των

συστημάτων εννοιών και αντιπροσώπευσης. Βάσει των παραπάνω στοιχείων καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι δύο κατηγορίες κονστρουκτιβιστών δεν σχετίζεται με τα «πιστεύω» τους για έναν αντικειμενικό κόσμο, αλλά στο πόσο σημαντικό θεωρούν οι κριτικοί κονστρουκτιβιστές τη γλώσσα, η οποία λειτουργεί ως συνδετικός κρίκος μεταξύ λόγου – πράγματος (Δημάρη, 2020).

3.4. Ηθικός φιλελευθερισμός και πολυπολιτισμικότητα

Ο φιλελευθερισμός για να διανθίσει χρειάζεται ένα δημοκρατικό περιβάλλον, διότι είναι συνώνυμο με την απόλυτη ελευθερία του ατόμου μέσα στο κοινωνικό σύνολο. Η ελευθερία του ατόμου αφορά το κομμάτι του λόγου, της έκφρασης, των δράσεων, των δικαιωμάτων, των ιδεών και των αντιλήψεων. Ο φιλελευθερισμός ως θεωρία εμφανίστηκε τον 17ο αιώνα για πρώτη φορά ως αντίσταση κατά των αιματηρών εμφυλίων που διαδραματίζονταν εκείνη τη περίοδο (Σουρλάς, 1996, Εφημερίδα «Το Βήμα»).

Το ρεύμα του φιλελευθερισμού έχει επηρεάσει έντονα στη διαμόρφωση των σύγχρονων κοινωνιών, όπως τις γνωρίζουμε σήμερα. Κανένα άλλο κίνημα δεν έχει ταράξει την ανθρωπότητα σε τόσο μεγάλο βαθμό, κι αυτό οφείλεται στην ελευθερία και την ισότητα που έδωσε πλέον στους ανθρώπους. Έτσι, πλέον δεν υφίστανται περιορισμοί κι απαγορεύσεις, γεγονός που μπορεί προκαλεί εντύπωση σήμερα όμως τότε οι έννοιες αυτές δεν ήταν καθόλου δεδομένες. Επί παραδείγματι, δεν είχαν όλοι οι πολίτες ανεξαιρέτως δικαίωμα ψήφου, αλλά μόνο λίγες κατηγορίες βάσει καθορισμένων κριτηρίων (Λάβδας, 2015).

Κατά τον 19ο αιώνα, η έννοια του φιλελευθερισμού ήταν στο επίκεντρο των αξιών που αυτός πρέσβευε. Η σύγχυση δημιουργήθηκε όταν η έννοια αλλοιώθηκε από την γενικευμένη τάση της και πλέον οι άνθρωποι την χρησιμοποιούσαν για να αναφερθούν στη πολιτική σκηνή και στον οικονομικό κλάδο. Με αυτό τον τρόπο, η έννοια του φιλελευθερισμού διέθετε και μια πιο αρνητική χροιά σταδιακά (Λάβδας, 2015).

Με την παρακμή του ρεύματος του φιλελευθερισμού, μεταβλήθηκε και η ηθική υπόστασή του όπως ήταν επόμενο. Η ανεξέλεγκτη ελευθερία του ατόμου μπορεί ταυτόχρονα να επηρεάζει την ελευθερία κάποιου τρίτου προσώπου. Ειδικότερα η λαϊκή ρήση αναφέρει ότι «η δική μου ελευθερία τελειώνει εκεί όπου αρχίζει η ελευθερία του άλλου», δίνοντας με σαφήνεια ότι ακόμα και σε κατάσταση απόλυτης ελευθερίας υπάρχουν οριοθετήσεις και περιορισμοί. Με την ύπαρξη της ελευθερίας του κάθε ατόμου μεμονωμένα εντός ορίων, διασφαλίζεται η αρμονία και η ισότητα στο κοινωνικό σύνολο, εφόσον όλοι χαίρονται το αγαθό της ελευθερίας εξίσου.

Σύμφωνα με τα παραπάνω προκύπτει το συμπέρασμα ότι και η ελευθερία υπόκειται σε περιορισμούς, ούτως ώστε να μπορούν όλοι να απολαμβάνουν τα αγαθά της. Ωστόσο, κανένας δεν μπορεί να θεσπίσει νομοθεσία ή αυστηρούς κανόνες για τη διατήρηση της ελευθερίας, κι εκεί η κατάσταση χωλαίνει. Σε αυτό το κομβικό σημείο εισέρχεται η έννοια του ήθους. Το ήθος είναι μία αρετή την οποία το άτομο αποκτά κατά τη διάρκεια της ζωής του μέσω της διδαχής από τους φορείς κοινωνικοποίησης (Αριστοτέλης). Το ήθος είναι απαραίτητο συστατικό στοιχείο για το σύνολο των πολιτών, ώστε να υπάρχει σεβασμός στην ελευθερία του άλλου ατόμου.

Η ηθική είναι ένα σύνολο άγραφων κανόνων, που είναι απαραίτητο να ακολουθεί το κάθε άτομο ξεχωριστά, ούτως ώστε να επιτυγχάνεται υγιής διαβίωση. Τα βασικά χαρακτηριστικά ενός ηθικού ατόμου είναι η καλοσύνη, η ευγένεια, η αποφυγή κακεντρεχούς κριτικής για το συνάνθρωπο, ο σεβασμός σε διαφορετικές απόψεις και ιδέες. Η αρετή του ήθους είναι αυτή η οποία δημιουργεί τα όρια μεταξύ συνανθρώπων, κανένας νόμος δεν μπορεί να θεσπιστεί υποχρεώνοντας κάποιον να σέβεται την ελευθερία του άλλου. Αυτό θα έπρεπε να πηγάζει εκ των έσω και να είναι αυτονόητο (Rosenblum, 1989).

Ο ηθικός φιλελευθερισμός επηρεάστηκε από την πολυπολιτισμικότητα. Πλέον οι άνθρωποι μεταναστεύουν με πιο εύκολο τρόπο απ’ ότι παλαιότερα, όχι μόνο για εργασία αλλά και για εκπαίδευση, γεγονός που καθιστά πιο άνετους τους σύγχρονους ανθρώπους με την αντιμετώπιση της «διαφορετικότητας». Η συνεύρεση πολλών διαφορετικών ατόμων σε μια κοινωνία είναι πολύ πιο οικεία και με την πάροδο του χρόνου οι πολίτες έμαθαν να συμπεριφέρονται με σεβασμό σε κάποιες καταστάσεις ή ιδέες. Αυτό ακριβώς είναι ο ηθικός φιλελευθερισμός, η ελευθερία και η ισότητα όλων των ατόμων και ο σεβασμός μεταξύ συνανθρώπων, τα οποία κατακτήθηκαν σταδιακά και ισχυροποιήθηκαν με την συνύπαρξη πολλών διαφορετικών ατόμων (Παπαρηγόπουλος, 1999).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Οι εξελίξεις στην ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική την περίοδο 2010-2014

Το φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, έχει δημιουργήσει αντιπαραθέσεις ως προς τη χρονική περίοδο που εμφανίστηκε για πρώτη φορά. Οι περισσότεροι μελετητές υποστηρίζουν ότι η μετανάστευση έλαβε χώρα την ίδια περίοδο με την Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992) ή ακόμα και μετά από τη Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997). Στη πραγματικότητα, τα πρώτα ίχνη κινητικότητας στην Ευρώπη εντοπίζονται από πολύ παλαιότερα -ήδη από τις αρχές της ιστορίας των Κοινοτήτων, όπου δημιουργήθηκε η ελεύθερη αγορά και η ευκολότερη μετακίνηση πολιτών μεταξύ ευρωπαϊκών κρατών (Παπαγιάννη, 2014).

Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, η οποία υπεγράφη το 1986, εγγυήθηκε μια κοινή αγορά με τη κατάργηση εσωτερικών συνόρων και ελεύθερη μετακίνηση ατόμων και αγαθών. Η Συνθήκη Σένγκεν (1985) υπογράφηκε μεταξύ των κρατών της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Ολλανδίας, του Βελγίου και του Λουξεμβούργου και προέβλεπε την απουσία ελέγχου στα σύνορα των συγκεκριμένων κρατών και κατ' επέκταση την ελεύθερη μετακίνηση των πολιτών τους (Γκουγκίδου, 2018).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση διέθετε ανέκαθεν την ανάγκη να διαμορφώσει ένα ασφαλές πλαίσιο για τους υπηκόους της, την οποία διαφυλάττει με ορισμένες συνθήκες και νομοθεσίες. Το πρόγραμμα της Στοκχόλμης ανήκει σε αυτό το πλαίσιο. Στη πραγματικότητα αντικαθιστά τα προγράμματα που προϋπήρχαν (του Τάμπερε και της Χάγης). Η ισχύ της Στοκχόλμης ανακοινώθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το 2009 κι έληξε το 2014. Αφορούσε τον χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης (AFSJ). Το πρόγραμμα επηρέασε σημαντικά το ευρωπαϊκό πλαίσιο ασφάλειας, ελευθερίας και δικαιοσύνης (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο περί Μεταναστευτικής πολιτικής).

Το πρόγραμμα της Στοκχόλμης θεωρείται καταλυτικής σημασίας, διότι δημιούργησε νέο πλαίσιο στη διαχείριση της μετανάστευσης. Αρχικά, τονίζει τη σημασία ύπαρξης της μεταναστευτικής πολιτικής και κυρίως να προσήκει στο γενικό πλαίσιο εξωτερικής πολιτικής της Ένωσης. Δίνει επίσης μεγάλη βαρύτητα στο άσυλο και το Ευρωπαϊκό Σύμφωνο περί μετανάστευσης. Ακόμη, ισχυρίζεται ότι οι μετανάστες μπορούν να συνεισφέρουν σημαντικά με την αφομοίωσή τους σε ένα

κράτος, συμμετέχοντας ενεργά στην αγορά εργασίας. Επιπλέον, αναφέρει ότι οι μετανάστες βοηθούν στην οικονομική ανάπτυξη ενός κράτους με την ιδιότητα εργατικού δυναμικού. Τέλος, το πρόγραμμα δίνει βαρύτητα στη προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων από κυκλώματα εμπορίας και διακίνησης. Φυσικά, το πρόγραμμα αναγνωρίζει πόσο σημαντική είναι η συνεισφορά της συνεργασίας με την Ύπατη Αρμοστεία όσον αφορά τα ζητήματα ασύλου (Μαυρίδου, 2020).

Τα κράτη-μέλη της Ένωσης στη προσπάθειά τους να διαφυλάξουν τη κοινωνική συνοχή τους, δημιούργησαν τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό για τη Διαχείριση της Επιχειρησιακής Συνεργασίας. Ο οργανισμός είναι ευρέως γνωστός με το ακρωνύμιο "FRONTEX" και αφορά τα εξωτερικά σύνορα των ευρωπαϊκών κρατών. Η FRONTEX εφαρμόζεται έναντι συζητήσεων στις διαδικασίες περιθωριοποίησης. Ιδρύθηκε το 2004 έπειτα από απόφαση των κρατών-μελών κι έκτοτε έχει εφαρμοστεί ανά διαστήματα με διάφορους τρόπους για την αντιμετώπιση μεταναστευτικών ροών (Léonard, Kaunert, 2020).

Το 2010 εφαρμόστηκε FRONTEX με τη βοήθεια τεχνικού εξοπλισμού που περιλάμβανε ελικόπτερα, πλοία, αεροσκάφη, οχήματα και κινητές μονάδες με ίση κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών. Αξίζει να σημειωθεί ότι σχεδόν όλες οι επιχειρήσεις που έχουν οργανωθεί από τη FRONTEX, αντιμετωπίζονται όλοι οι μετανάστες ως παράνομοι (Léonard, 2010). Βέβαια, αυτή η μαζικοποίηση των μεταναστών δεν θεωρείται απόλυτα λανθασμένη, διότι το 2010 σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία της Ένωσης, οι 9 στους 10 μετανάστες που εισήλθαν στην Ε.Ε μέσω Ελλάδας ήτο παράνομοι (λαθρομετανάστες) (Mungianu, 2016).

Η επικρατούσα κατάσταση με την ανεξέλεγκτη μεταναστευτική κινητικότητα αποτέλεσε το έναυσμα για την εγκαθίδρυση της ξενοφοβίας, που έγινε πολύ έντονη εκείνο το διάστημα, με αποτέλεσμα την έκρηξη βίαιων γεγονότων κατά μεταναστών σε ολόκληρη την Ευρώπη. Από το 2010 κι έπειτα που το ζήτημα ήταν έντονο, οργανώθηκαν ομάδες αντί-ρατσιστών, επιθέσεις κατά των μεταναστών, ακόμα και δολοφονίες.

Το 2011 ήταν μία κομβική χρονιά για την Ευρωπαϊκή Ένωση όσον αφορά τη μετανάστευση. Συνέβησαν διάφορα γεγονότα, τα οποία έπληξαν σφοδρά την Ένωση, με την υπέρ-αυξημένη εισροή μεταναστών με δίαυλο τη Μεσόγειο θάλασσα. Αρχικά,

το 2011 διεξήχθη ένοπλη εξέγερση στη Λιβύη με σκοπό την διακοπή της εξουσίας του Muammaral Qadhafi, μετά από τέσσερις δεκαετίες ηγεσίας με έντονο αυταρχισμό. Στη συνέχεια οι προσωρινή Κυβέρνηση που σχηματίστηκε δεν μπορούσε να ανταποκριθεί στις ανάγκες, με αποτέλεσμα να υπάρχει διάχυτο το αίσθημα ανασφάλειας στους πολίτες μέχρι τη διεξαγωγή των επόμενων εκλογών (Seeberg, 2014).

Η Λιβύη είχε ήδη συνάψει σχέσεις με πολλές ευρωπαϊκές χώρες -και όσο διοικούσε ο Καντάφι αλλά και νωρίτερα- για επιχειρηματικά ζητήματα, καθώς και με τη συμμετοχή σε πρόγραμμα πυρηνικών όπλων (2004). Μετά τα γεγονότα της εξέγερσης το 2011 τα ευρωπαϊκά κράτη τήρησαν διαφορετική στάση, είτε στηρίζοντας όσα συνέβησαν, είτε κατακρίνοντας τις εν λόγω ενέργειες ή ακόμα και τηρώντας ουδέτερη στάση στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (Συρόπουλος, 2020).

Παρόλα ταύτα, η ανασφάλεια που δημιουργήθηκε στους πολίτες της Λιβύης, τους οδήγησε να μεταναστεύσουν ώστε να προφυλαχθούν από όσα προκύψουν με την ανατροπή του Καντάφι. Οι άνθρωποι που αναχώρησαν με το ξέσπασμα της λιβυκής κρίσης ανέρχονται στους 800.000 και εκτοπίστηκαν 1.000.000, οι οποίοι διασκορπίστηκαν σε Αίγυπτο και Τυνησία. Στην Ευρώπη δεν υπάρχει ακριβής αριθμός μεταναστών, διότι πρόκειται για παράτυπη μετανάστευση ως μόνη λύση διαφυγής. Οι μετανάστες, βέβαια, εισήλθαν εντός των συνόρων της Ένωσης μέσω θαλάσσης εκ της Μεσογείου κι έπειτα προσχώρησαν στα χερσαία εδάφη διαμέσου Ιταλίας (Γρηγοριάδης, 2020).

Τέλος αξίζει να ερευνήσουμε σε αυτό το κεφάλαιο τη Συνθήκη του Δουβλίνου, καθώς είναι για πολλούς επιστήμονες και πολιτικούς ηγέτες η ναυαρχίδα της διαχείρισης του μεταναστευτικού ζητήματος στον ευρωπαϊκό χώρο. Η Συνθήκη -ή αλλιώς ο Κανονισμός- του Δουβλίνου υπεγράφη το 1990 από τα μέχρι τότε κράτη-μέλη της Ε.Ε. και είναι μία εκ των σημαντικότερων συνθηκών, αφού οριοθετεί και διαχειρίζεται τους αιτούντες άσυλο μετανάστες (Ελληνικό Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου). Μάλιστα αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για πολλά κράτη ως προς τη θέσπιση νομοθεσίας περί μετανάστευσης για αρκετά κράτη-μέλη που εισχώρησαν μετέπειτα, μεταξύ αυτών και η Ελλάδα (Χατζηλίου, 2018).

Η Συνθήκη του Δουβλίνου μετατράπηκε μέσα σε αυτά τα χρόνια άλλες δύο φορές μέχρι σήμερα (2021), προκειμένου να προσαρμοστεί στις εκάστοτε ανάγκες που είχε

η Ένωση αναφορικά με τη μετανάστευση. Ο «Κανονισμός Δουβλίνο ΙΙΙ» ορίζει το αρμόδιο κράτος της Ένωσης που επεξεργάζεται την αίτηση ασύλου του μετανάστη και τη προβλεπόμενη διεθνή προστασία, εξάλλου μόνο ένα κράτος-μέλος είναι υπαίτιο κάθε φορά από την Ε.Ε. Στη συνέχεια, η νομοθεσία ορίζει όσα προβλέπονται για τις οικογένειες, τα παιδιά, τις άδειες παραμονής, τη visa, ακόμα και όσα ισχύουν για ασυνόδευτους ανήλικους. Πλέον, όλα τα κράτη-μέλη εφαρμόζουν τη Συνθήκη Δουβλίνου, διότι με την εφαρμογή της μπορεί το κάθε κράτος να έχει πλήρη εικόνα των εισερχόμενων μεταναστών και της κατάστασής τους (Ελληνικό Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου).

Το ζήτημα του μεταναστευτικού θεωρείται πια αντιμετωπίσιμο και οι μετανάστες έχουν τη δυνατότητα να διαμένουν στη χώρα που αιτούνται άσυλο με ανθρώπινες συνθήκες. Σύμφωνα με τα ανωτέρω, η Συνθήκη Δουβλίνου είναι εξέχουσας σημασίας και για την διευκόλυνση αντιμετώπισης των μεταναστών από το κράτος, αλλά και για την καλύτερη διαβίωση αυτών. Φυσικά, ο Κανονισμός δεν ισχύει για παράνομους μετανάστες, οι οποίοι δεν διαθέτουν τα απαραίτητα έγγραφα για τη διαδικασία ασύλου (Εργαστήριο Μελέτης της Μετανάστευσης και της Διασποράς, ΕΚΠΑ, 2011).

Η περίοδος 2010-2014 ήταν αναμφισβήτητα κρίσιμη για την Ευρώπη. Σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία που αναλύσαμε, η μεταναστευτική κρίση ήταν έντονη. Χιλιάδες μετανάστες εισέρχονταν στην Ευρώπη εξαιτίας των γεγονότων στη Λιβύη, γνωστή ως «Αραβική Άνοιξη», καθώς και από ανατολικά κράτη. Η είσοδος στα ευρωπαϊκά εδάφη επιτυγχανόταν μέσω θαλάσσης (Μεσόγειος) και συγκεκριμένα το βάρος ήταν στην Ελλάδα και την Ιταλία, καθότι η Ισπανία έσπευσε από νωρίς να παρεμποδίσει την είσοδο δια της Μεσογείου.

Η συνεισφορά της Ένωσης σε αυτό το έργο ήταν αισθητή μέσα από συνεχείς μεταρρυθμίσεις, συνθήκες και νέα προγράμματα τα οποία τέθηκαν προς εφαρμογή. Ωστόσο, το μεταναστευτικό ζήτημα δεν αντιμετωπίστηκε πάντα με επιτυχία εξαιτίας ποικίλων συνθηκών. Το βασικότερο πρόβλημα ήταν η παράτυπη μετανάστευση, όπου οι εισροές δεν διέθεταν έγγραφα για τον προσδιορισμό ταυτότητας, γεγονός που δημιουργούσε σύγχυση τις αρμόδιες αρχές. Το μεγαλύτερο ποσοστό μεταναστών που εισχώρησαν στα ευρωπαϊκά εδάφη, ήταν παράνομοι. Τέλος, η μεταναστευτική κρίση συνέπεσε χρονικά με την οικονομική κρίση του 2008 που ταλάνιζε για αρκετά χρόνια

ολόκληρη την Ένωση. Επομένως, δεν ήταν πάντοτε εφικτή η χορήγηση βοήθειας προς τους μετανάστες, είτε μέσω επιδομάτων, είτε μέσω ειδικών κλιμακίων. Σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν οι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί (ΜΚΟ), οι οποίοι βοηθούν μέχρι και σήμερα τους μετανάστες για ένα βασικό επίπεδο διαβίωσης, μέσω του εθελοντισμού και της προσωπικής εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Προσφυγική κρίση και μετασχηματισμοί της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής

5.1 Προσφυγικά-μεταναστευτικά ρεύματα στην Ευρώπη και εξελίξεις-μετασχηματισμοί στην ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική, την περίοδο 2015-2019

Στο προηγούμενο κεφάλαιο ερευνήσαμε διεξοδικά την μεταναστευτική πολιτική που ακολούθησε η Ευρώπη σε μία ομολογουμένως πιεστική περίοδο μεταξύ 2010-2014, με την εισροή χιλιάδων μεταναστών καθημερινά. Μπορεί οι μεγάλες δυσκολίες να πέρασαν, ωστόσο η Ένωση συνειδητοποίησε πως είναι επιτακτική ανάγκη να συλλάβει μια σφαιρική προσέγγιση της νόμιμης μετανάστευσης. Τα κράτη-μέλη εφόσον ακολουθούν έναν βασικό άξονα διαχείρισης του φαινομένου, θα δύνανται να αποτρέψουν μεταγενέστερη μεταναστευτική κρίση.

Η πολυπλοκότητα της παράτυπης μετανάστευσης, είναι ένα πρόβλημα το οποίο εξακολουθεί να ταλανίζει την Ένωση. Οι περιπτώσεις λαθρομεταναστών δεν είναι ξεκάθαρες. Υπάρχει μια μερίδα μεταναστών που δεν διαθέτει έγγραφα ή είναι μη εξουσιοδοτημένοι από αρμόδιες αρχές του κράτους προέλευσης. Υπάρχουν ακόμη και οι μετανάστες που προσδίδουν πλαστά έγγραφα, προκειμένου να έχουν δικαίωμα ασύλου στο κράτος-μέλος παραμονής τους. Επομένως, είναι αδύνατον να εκλείψει το μεταναστευτικό κύμα προς την Ευρώπη, διότι οι κανονισμοί και οι συνθήκες αφορούν τη διαχείριση νόμιμων μεταναστών και τη πορεία τους προς την αίτηση ασύλου (Ayuma & Moraru, 2020).

Σε αυτό το κεφάλαιο θα προσεγγίσουμε τις ευρωπαϊκές πολιτικές όσον αφορά τη μετανάστευση στη περίοδο 2015-2019, καθότι ήταν επίσης σημαντική περίοδος με αναπροσαρμογή και νέα χάραξη πολιτικής, με σκοπό τη μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα στη διαχείριση της κρίσης που προέκυψε.

Ξεκινώντας την ανασκόπηση από το 2015, αντιλαμβανόμαστε ότι η μεταναστευτική κρίση της προηγούμενης περιόδου, ήταν ακόμη αισθητή. Τον Απρίλιο του 2015 η κατάσταση στη Μεσόγειο ήταν εξαιρετικά κρίσιμη και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συγκάλεσε έκτακτη σύνοδο. Οι μεταναστευτικές ροές ήταν παράνομες, γι’ αυτό μετέβαιναν στα ευρωπαϊκά εδάφη μέσω της θαλάσσιας οδού από

τη λεκάνη της Μεσογείου –κυρίως από την Ελλάδα και την Ιταλία (Ayuma & Moraru, 2020). Βάσει στοιχείων της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ περισσότεροι από μισό εκατομμύριο μετανάστες διέσχισαν τη Μεσόγειο μέσα στο 2015 και τρεις χιλιάδες από αυτούς έχασαν τη ζωή τους ή αγνοούνται (Εφημερίδα «Ναυτεμπορική», 2015).

Τον Μάιο του 2015 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέστησε σαφές ότι η μετανάστευση είναι κρίσιμο ζήτημα, χρήζει καλύτερης διαχείρισης κι αυτό αφορά τη κοινή προσπάθεια των κρατών-μελών. Την ίδια περίοδο η Επιτροπή ενέκρινε τις πρώτες προτάσεις για την αντιμετώπιση της μεταναστευτικής κρίσης, το οποίο κάλυψε και τις εσωτερικές αλλά και τις εξωτερικές πτυχές. Το πρώτο πακέτο προτάσεων αφορούσε την επείγουσα μετεγκατάσταση 40.000 πολιτών που χρειάζονταν διεθνή προστασία, αντιμετώπιση της παράνομης διακίνησης μεταναστών, διαβούλευση σχετικά με τη μπλε κάρτα (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2021).

Αναμφισβήτητα, η Ένωση το 2015 έθεσε σπουδαίους στόχους για την ομαλότερη διαχείριση της μεταναστευτικής κρίσης, με συνεχή προγράμματα, συνθήκες και προτάσεις. Το ενδιαφέρον όλων των κρατών-μελών ήταν αυτό που τα συσπείρωσε για τη διαχείριση της κρίσης. Στα τέλη του 2015, αξιολογήθηκαν στο Συμβούλιο οι ληφθείσες αποφάσεις, ώστε να φανούν τα αποτελέσματα του κρίσιμου έτους.

Η ανεξέλεγκτη περίοδος της μεταναστευτικής κρίσης είχε σχετικά σταθεροποιηθεί, με τη βοήθεια των μέτρων που εφήρμοσε η Ευρωπαϊκή Ένωση κατά τη διάρκεια του 2015. Αυτό ωστόσο, δε σημαίνει ότι η μετανάστευση έκλεισε ως ζήτημα. Το 2016 η Ένωση σε σύνοδο κορυφής προέβη σε ενίσχυση συνεργασίας με τη Λιβύη, η οποία αποσκοπούσε στην αναχαίτιση μεταναστευτικών ροών. Θα μπορούσαμε να το χαρακτηρίσουμε ως «κίνηση ματ» από τη πλευρά της Ε.Ε., διότι οι περισσότεροι μετανάστες που κατέφτασαν στα ευρωπαϊκά εδάφη, ήταν κατά κύριο λόγο από το Λιβύη –συγκεκριμένα το 90% των μεταναστών του 2016 ήταν Λίβυοι (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2021).

Στη συνέχεια, η Ένωση ένταξε στην ατζέντα της περί μετανάστευσης ένα ακόμη σημαντικό πρόβλημα, το οποίο διογκώνει την αντιμετώπιση της κρίσης. Ο λόγος γίνεται για το λαθρεμπόριο μεταναστών που συμβαίνει στη Μεσόγειο. Η καταπολέμηση του λαθρεμπορίου ήταν η βασική προτεραιότητα του Ευρωπαϊκού Κέντρο Λαθρεμπορίας Μεταναστών το 2016. Η ενέργεια αυτή βοήθησε πολλούς

ευάλωτους μετανάστες που περιπλανούνταν στη Μεσόγειο και συνέβαλε στη μείωση παράνομων μεταναστών (Ayuma & Moraru, 2020).

Το 2017 ήταν μια ακόμα σημαντική χρονιά για την Ευρώπη, καθώς με τις μεταρρυθμίσεις των προηγούμενων ετών, φάνηκε ένα πιο αισιόδοξο αποτέλεσμα στο πλαίσιο της μετανάστευσης. Το Συμβούλιο ενέκρινε την αύξηση δανείων από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων ύψους 3,7 δις. ευρώ, με σκοπό την έναρξη έργων εκτός της Ένωσης για την οριοθέτηση του μεταναστευτικού. Αργότερα το ίδιο έτος, οι πολιτικοί ηγέτες της Ένωσης ήρθαν σε συμφωνία που αφορούσε τη συνεργασία της με τρίτες χώρες –όπως για παράδειγμα η Αίγυπτος- έχοντας ως βασικό άξονα τη μετανάστευση από αυτά τα κράτη προς την Ε.Ε. (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2021).

Το 2018 ξεκίνησε δυναμικά με θέσπιση νέων κανόνων για την οχύρωση του ευρωπαϊκού δικτύου μετανάστευσης. Οι αρμόδιοι αξιωματικοί τοποθετούνται σε κράτη εκτός της Ένωσης, προκειμένου να ελέγξουν τη κατάσταση εκτός των συνόρων για τις μεταναστευτικές ροές. Επιπλέον, έγιναν μεταρρυθμίσεις στους ισχύοντες κανονισμούς, θέτοντας ως στόχο την αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης. Μέσα στο 2018 τα κράτη-μέλη έθεσαν τις βάσεις για μια ολοκληρωμένη στρατηγική μεταναστευτικής πολιτικής για το 2019-2024, με πρωταρχικούς στόχους την πάταξη της παράτυπης μετανάστευσης και της εμπορίας λαθρομεταναστών (Brumat & Freier, 2021).

Το 2019 η κατάσταση στα εξωτερικά σύνορα ήταν δύσκολη καθώς πολλά κράτη-μέλη αντιμετώπιζαν πρόβλημα με την έλευση μεταναστών από τη Μεσόγειο. Η Ελλάδα, η Κύπρος, η Βουλγαρία είναι τα κράτη που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν άμεσα τις εισροές. Για την αναχαίτιση μίας νέας μεταναστευτικής κρίσης, πολιτικοί ηγέτες της Ένωσης συζήτησαν με τον Πρόεδρο της Τουρκίας Recep Tayyip Erdoğan σχετικά με τις διμερείς τους σχέσης όσον αφορά τη μετανάστευση μετά τη κρίση στη Συρία. Στα τέλη της χρονιάς, το Συμβούλιο ανακοίνωσε το κανονισμό που αφορούσε το προϋπολογισμό της Ε.Ε για το 2021-2027, με σκοπό την ακόμα μεγαλύτερη ενίσχυση των κρατών-μελών για τη μετανάστευση (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2021).

Το 2016 υπεγράφη η «Κοινή Δήλωση» μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Τουρκίας. Πρόκειται για μία διμερή συμφωνία, η οποία σχετίζεται περισσότερο με την Ελλάδα, καθότι προβλέπει την μεταφορά των μεταναστών που εισέρχονται από τη Τουρκία στα ευρωπαϊκά εδάφη και κυρίως στην Ελλάδα και την Ιταλία. Σκοπός

της συμφωνίας ήταν ο περιορισμός των παράνομων μεταναστών στην Ε.Ε. Ωστόσο, η συμφωνία συμφέρει και την τουρκική πλευρά, η οποία με αυτό τον τρόπο δημιουργεί θετικό κλίμα όσον αφορά την ένταξή της στην Ένωση (Papadakis & Dimari, 2022).

5.2 Η ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική σήμερα: από την εκκίνηση της συζήτησης για την αναθεώρηση του Δουβλίνου στο «New Pact on Migration and Asylum» (Σεπτέμβρης 2020) και την επόμενη μέρα. Διακυβεύματα, τάσεις και προκλήσεις

Στα τέλη του 2017, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έκανε λόγο για ολοκληρωτικές αλλαγές στο Κανονισμό του Δουβλίνου. Οι μεταρρυθμίσεις αφορούν κυρίως την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών, καθώς και την φιλοξενία μεταναστών από χώρες σε εμπόλεμη κατάσταση. Οι Κυβερνήσεις ορισμένων κρατών-μελών τέθηκαν αρνητικά διακείμενες προς αυτή την απόφαση, όμως το Κοινοβούλιο δεν άφησε ιδιαίτερα περιθώρια για την αποφυγή της (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο).

Η Συνθήκη του Δουβλίνου είναι εξέχουσας σημασίας για τη πορεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για πάνω από είκοσι (20) έτη. Εκτός από τη συμβολή της όσον αφορά την αντιμετώπιση του μεταναστευτικού, η εν λόγω συνθήκη εφαρμόζεται με σεβασμό προς τα δικαιώματα των μεταναστών. Παρέχει προστασία και αλληλεγγύη σε μετανάστες όταν βρίσκονται σε κατάσταση κινδύνου. Η δυσκολία που αντιμετώπισε η εφαρμογή της συνθήκης είναι ότι ορισμένοι πολιτικοί ηγέτες της Ένωσης δεν ήταν ανοιχτοί στη παροχή βοήθειας σε μετανάστες που το είχαν πραγματικά ανάγκη (Τμήμα Πολιτικής για Δικαιώματα Πολιτών και Συνταγματικές Υποθέσεις Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, 2016).

Η νέα αναθεώρηση του Δουβλίνου είναι η τέταρτη κατά σειρά (Κανονισμός Δουβλίνου IV). Όλες οι αναθεωρήσεις έχουν ως βασικό κορμό την αρχική συνθήκη και στη συνέχεια γίνονται οι απαραίτητες μεταρρυθμίσεις, ώστε να προσαρμοστεί στη νέα τάξη πραγμάτων. Το Δουβλίνο IV θέτει νέο σύστημα κυρώσεων για τους παράνομους μετανάστες, με σκοπό την αποτελεσματικότερη διαχείριση του ζητήματος. Η πρόταση του Δουβλίνου περιορίζει τα δικαιώματα των μεταναστών που ίσχυαν με το Κανονισμό Δουβλίνου III, γεγονός που καθιστά το νέο Κανονισμό προβληματικό από ανθρωπιστικής άποψης.

Η καταπολέμηση βασικών άλυτων μέχρι στιγμής προβλημάτων, ήταν η αιτία που η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προέβη προς το Δουβλίνο IV. Εξάλλου, έχει ήδη καταστεί σαφές ότι η παράνομη μετανάστευση είναι μείζον ζήτημα που δεν είχε αποτέλεσμα με τον τρόπο που αντιμετωπιζόταν. Το ίδιο και με το ζήτημα της αλληλεγγύης προς

τους μετανάστες από κράτη σε κατάσταση πολέμου. Ορισμένες Κυβερνήσεις κρατών-μελών δεν δέχτηκαν να βοηθήσουν ανθρώπους που βρίσκονται πραγματικά σε ανάγκη (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021).

Η Ένωση συχνά πιέζεται στα εξωτερικά σύνορά της από την αναρίθμητη έλευση μεταναστών. Παρά τη φύλαξη των ευρωπαϊκών συνόρων και τη στενή παρακολούθηση των μεταναστευτικών διαδρομών, συμβαίνουν συνεχείς εξελίξεις, οι οποίες δεν βοηθούν στην αποκλιμάκωση της μετανάστευσης. Η Αραβική Άνοιξη, η εμπόλεμη κατάσταση στη Συρία, καθώς και τα πρόσφατα γεγονότα στη Λευκορωσία και το Αφγανιστάν είναι ορισμένα από τα γεγονότα που επηρέασαν τη μεταναστευτική κρίση. Το υψηλότερο ποσοστό των διεθνών μεταναστών, άλλωστε, έχει ως προορισμό την Ευρώπη (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021).

Οι ευρωπαϊκές αρχές αναγνωρίζουν τη πίεση που δημιουργεί το μεταναστευτικό στα κράτη-μέλη, επομένως ανά διαστήματα εφαρμόζει νέους κανόνες για τη συρρίκνωση του ζητήματος. Η Ευρώπη προσπαθεί να ανταποκρίνεται στις νέες προκλήσεις. Εν προκειμένω η Ε.Ε. επιθυμεί να διαχειρίζεται τη μετανάστευση με νόμιμο τρόπο πάντοτε, χωρίς να αντιμετωπίζει τους μετανάστες σαν αντικείμενα, αλλά σαν ισότιμα άτομα που έχουν δικαιώματα. Ταυτόχρονα, λαμβάνει αποφάσεις οι οποίες διαφυλάττουν την ακεραιότητα των ευρωπαϊκών συνόρων (Duic & Cepo, 2021).

Το Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο ανακοινώθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 23 Σεπτεμβρίου 2020. Η Ένωση επεδίωξε την αρχή των διαπραγματεύσεων για το άσυλο, έπειτα από αρκετά χρόνια στασιμότητας. Το Δουβλίνο IV θεωρεί τους μετανάστες που αιτούνται άσυλο στην Ε.Ε ως κατόχους δικαιωμάτων, παρέχοντάς τους προστασία (Mouzourakis, 2021).

Για την παροχή ασύλου από ένα κράτος-μέλος υπάρχουν προϋποθέσεις για τους μετανάστες. Δίνεται έμφαση σε συγκεκριμένες ομάδες ατόμων, όπως είναι οι ανήλικοι, οι ηλικιωμένοι, έγκυες γυναίκες, άτομα με αναπηρίες, ψυχικά ασθενείς. Η Ευρώπη δείχνει την αλληλεγγύη της προς ομάδες ατόμων που χρήζουν μεγαλύτερης βοήθειας, δίνοντάς τους ευκολότερη πρόσβαση στο άσυλο και τη προστασία. Αυτό ακριβώς, εξάλλου, πρεσβεύει και η Συνθήκη Δουβλίνου από την αρχή της δημιουργίας της, δηλαδή το σεβασμό και τη βοήθεια προς συνανθρώπους (Gazi, 2021).

Η βασική πρόκληση που αντιμετωπίζει η Ευρώπη, είναι η διατήρηση της ισορροπίας στο μεταναστευτικό. Απ' τη μία πλευρά, η Ε.Ε επιθυμεί τη διαφύλαξη των κρατών-μελών της, αλλά απ' την άλλη δέχεται μεγάλο όγκο μεταναστών. Οι πληθυσμοί που εισέρχονται στην Ένωση, δε γίνεται να μείνουν αβοήθητοι. Οι ηγέτες και οι Κυβερνήσεις της Ευρώπης, αντιμετωπίζουν τις μεταναστευτικές ροές προκειμένου να μην βρεθούν ξανά στο αδιέξοδο μιας κρίσης, όπως συνέβη το 2015.

Η αναθεώρηση του Δουβλίνου σχετικά με το άσυλο των μεταναστών, κάνει σαφή τη συνεχή προσπάθεια για τη βελτίωση και την εξομάλυνση της κατάστασης. Η Ε.Ε. ήταν ανέκαθεν υψηλά στις προτιμήσεις των μεταναστών, ως εκ τούτου ανά περιόδους υπάρχει μεγαλύτερος όγκος μεταναστών και στιγμές που η κατάσταση είναι ελεγχόμενη. Οι αρμόδιες ευρωπαϊκές αρχές μέσω της αναθεώρησης αποσκοπούν σε μία πιο «μόνιμη λύση» για τη διαχείριση μεταναστευτικών ροών, η οποία επίσης θα είναι αποτελεσματική και σε παλαιότερα ζητήματα που δεν έχουν εξομαλυνθεί μέχρι και σήμερα, όπως για παράδειγμα η παράτυπη μετανάστευση (Κώη, 2017).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σε αυτή τη πτυχιακή εργασία προσεγγίσαμε τη μεταναστευτική πολιτική που ακολουθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση τη τελευταία δεκαετία 2010-2020. Η ευρωπαϊκή περίπτωση παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον, καθώς η πλειονότητα των διεθνών μεταναστών επιλέγουν την Ένωση ως τόπο υποδοχής. Η Ε.Ε. διαθέτει μηχανισμούς διαχείρισης της μετανάστευσης, ωστόσο όταν συμβαίνουν σημαντικά γεγονότα, όπως πόλεμοι ή εξεγέρσεις, οι μεταναστευτικές ροές πολλαπλασιάζονται.

Αρχικά, είναι υψίστης σημασίας να κατανοήσουμε ότι το φαινόμενο της μετανάστευσης δεν είναι καινούριο ή κάτι που δημιουργήθηκε ξαφνικά το 2014 με τη μεταναστευτική κρίση. Η μετανάστευση εντοπίζεται στην Ευρώπη από τις απαρχές της σύστασής της, ήδη από τη περίοδο που υπήρχαν οι Κοινότητες. Η μετανάστευση αποτελεί θεματική των διεθνών σχέσεων, στην οποία μάλιστα οι μελετητές έχουν εστιάσει τις τελευταίες δεκαετίες κυρίως.

Το φαινόμενο της μετανάστευσης έγινε πολύ πιο έντονο με την Παγκοσμιοποίηση. Η ελεύθερη αγορά και η ευκολότερη μετακίνηση των ατόμων, στάθηκε το έναυσμα για την εντονότερη κινητικότητα πληθυσμών. Πλέον οι πολίτες των κρατών-μελών έχουν τη δυνατότητα μετακίνησης σε μια άλλη ευρωπαϊκή χώρα για εργασία, σπουδές, επιχειρηματικότητα. Φυσικά η κατάσταση έχει απλοποιηθεί ακόμη περισσότερο με τη χρήση κοινού νομίσματος. Αντίστοιχα και οι μετανάστες που εισέρχονται στην Ευρώπη γνωρίζουν ότι έχουν πολλές επιλογές για το τόπο κατοικίας, επομένως την επιλέγουν περισσότερο (Τσιούρη, 2019).

Το ευρωπαϊκό μεταναστευτικό πλαίσιο καθορίζεται μέσα από νομοθεσίες, συνθήκες και κανονισμούς. Το ζήτημα είναι πολύ λεπτό, διότι πρόκειται για ανθρώπινες ζωές που έχουν δικαιώματα και δεν μπορεί να καταπατηθούν από τη νομοθεσία μιας άλλης χώρας. Έτσι η Ένωση με τις νομοθεσίες που έχει θεσπίσει διαφυλάττει τα εξωτερικά σύνορά της, ενώ παράλληλα σέβεται τα δικαιώματα των μεταναστών και δείχνει αλληλεγγύη (Μαρκόπουλος, 2020).

Το νομοθετικό πλαίσιο αφορά τους μετανάστες που έχουν στη κατοχή τους τα απαραίτητα έγγραφα να προχωρήσουν σε διαδικασία ασύλου. Οι παράνομοι μετανάστες (λαθρομετανάστες) όμως είναι ένα πρόβλημα το οποίο δεν έχει καταφέρει

να επιλυθεί. Ο αριθμός των λαθρομεταναστών που καταφτάνουν σε ευρωπαϊκά εδάφη είναι πολύ μεγάλο. Πολλές φορές, μάλιστα, οι μετανάστες υποδηλώνουν ψευδή στοιχεία.

Η περίοδος από το 2014-2016 περίπου η Ευρώπη κλήθηκε να διαχειριστεί μεγάλη μεταναστευτική, η οποία δημιουργήθηκε από διάφορα γεγονότα, όπως ήταν η Αραβική Άνοιξη και η εμπόλεμη κατάσταση στη Συρία. Καθημερινά εισέρχονταν παράνομα στην Ε.Ε. χιλιάδες μετανάστες από τη λεκάνη της Μεσογείου, οι οποίοι κατά κύριο λόγο ήταν παράνομοι. Βασικά κράτη διέλευσης μεταναστών ήταν η Ελλάδα και η Ιταλία (Γιαταγάνας, 2010).

Τα επόμενα χρόνια που η κρίση είχε κοπάσει, η Ένωση έλαβε μέτρα για τη διαχείριση της μετανάστευσης, καθώς και για τη πρόληψη μιας αντίστοιχης κατάστασης. Από το 2017 κι έπειτα ξεκίνησαν να χορηγούνται κονδύλια και να ανακοινώνονται νέα προγράμματα διαχείρισης. Η πορεία της διαχείρισης της μετανάστευσης περιορίστηκε από το 2020 και μετά, λόγω της πανδημίας του covid-19 που εξαπλώθηκε διεθνώς. Μέχρι και σήμερα το θέμα της πανδημίας απασχολεί ολόκληρη την ανθρωπότητα, γεγονός που φαίνεται να έχει δημιουργήσει κάποια στασιμότητα στην εξέλιξη της μεταναστευτικής πολιτικής. Ωστόσο το πρόβλημα της μετανάστευσης είναι επίμονο και πολυδιάστατο και επιβάλει τη συγκρότηση μιας συνεκτικής ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής, με έμφαση και στο ζήτημα της κοινωνικής ενσωμάτωσης μεταναστών και προσφύγων (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία:

Βαρβαρίνη, Ε. (2021). «Μετανάστευση στην Ελλάδα: οι επιπτώσεις του μεταναστευτικού φαινομένου στην τουριστική ανάπτυξη της Λέσβου», Διπλωματική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Στρατηγικής Διοίκησης Τουριστικών Προορισμών & Επιχειρήσεων Φιλοξενίας / Διαθέσιμο εδώ: http://hdl.handle.net/11610/22421 [Πρόσβαση: 8/11/2021]

Γιαταγάνας, Ξ. (2010). «Η πρόκληση του μεταναστευτικού φαινομένου για την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.» / Διαθέσιμο εδώ: https://www.antigone.gr/wp-content/uploads/library/educational-material/gr/Evropaiki_oloklirosi_Yataganas.pdf [Πρόσβαση: 24/1/2021]

Δημάρη, Γ. (2020). «Η ασφαλειοποίηση της μετανάστευσης στην Ελλάδα 2011-2019: θεωρία και πρακτική της "από-ασφαλειοποίησης" ως διαδικασία ενσωμάτωσης των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία», Διδακτορική διατριβή, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης, Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Κοινοβουλευτικές ερωτήσεις / Διαθέσιμο εδώ: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2020-001375_EL.html

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Χρονολόγιο – Μεταναστευτική Πολιτική Ε.Ε. / Διαθέσιμο εδώ: https://www.consilium.europa.eu/el/policies/eu-migration-policy/migration-timeline/

Καλαντζή, Φ. (2017). «Η ασφαλειοποίηση της μετανάστευσης στην Ελλάδα», Διδακτορική διατριβή, Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών σπουδών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας / Διαθέσιμο εδώ: https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/20375 [Πρόσβαση: 15/10/2021]

Κατσούλης, Η. (1999). «Αντιστάσεις στη πολυπολιτισμικότητα», Επιστήμη και Κοινωνία», Τεύχος 2-3. / Διαθέσιμο εδώ: https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/sas/article/viewFile/609/609 [Πρόσβαση: 25/10/2021]

Λάβδας, Κ. (2015). «Η πολυπολιτισμικότητα και η θεωρητική κληρονομιά του εθνικού κράτους», Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας, Τόμος 2, 1999. [Πρόσβαση: 20/10/2021]

Μπούζας, Ν. (1990). «Το εύρος και η φύση της αγοράς εργασίας: μια πρώτη διερεύνηση», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, Τόμος 78, σελ. 111-136

Μπουζούκη, Μ. (2014). «Μετανάστευση και οι οικονομικές επιδράσεις των οικονομικών μεταναστών στην Ελληνική οικονομία», Πτυχιακή Εργασία, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας Πειραιά / Διαθέσιμο εδώ: http://okeanis.lib2.uniwa.gr/xmlui/handle/123456789/2476 [Πρόσβαση: 30/11/2021]

Παζαρζή, Ε. (2017). «Οι Ευρωπαϊκές πολιτικές για την κοινωνική ένταξη πολιτών τρίτων χωρών: το θέατρο ως εργαλείο των εκπαιδευτικών πολιτικών για την ένταξη των μεταναστών/προσφύγων», Διδακτορική διατριβή, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών σπουδών, Πανεπιστήμιο Πειραιώς / Διαθέσιμο εδώ: https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/handle/unipi/11039 [Πρόσβαση: 15/10/2021]

Παυλίδου, Ε. (2014). «Από την από-ασφαλιοποίηση του μειονοτικού εθνικισμού στην από-πολιτικοποίηση του εθνοτικού στοιχείου της ταυτότητας: η περίπτωση της αλβανικής μειονότητας στη FYROM», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Βαλκανικών και Σλαβικών σπουδών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. / Διαθέσιμο εδώ: https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/16267 [Πρόσβαση: 17/10/2021]

Σουρλάς, Π. (1996). «Τι είναι τελικά ο φιλελευθερισμός;», Εφημερίδα «ΤΟ ΒΗΜΑ» / Διαθέσιμο εδώ: https://www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/ti-einai-telika-o-fileleytherismos/

Σύκας, Θ. (2004). «Η οικονομική προσέγγιση της μετανάστευσης: θεωρίες και πραγματικότητα, η ευρωπαϊκή και η ελληνική εμπειρία», Διπλωματική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Οικονομικών & Κοινωνικών Επιστημών / Διαθέσιμο εδώ: https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/596/3/SykasThedosisMsc2004.pdf [Πρόσβαση: 12/10/2021]

Τσιούρη, Ι. (2019). «Διάδραση Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Πολιτικής στους τομείς της Μετανάστευσης, της Άμυνας & των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων», Διπλωματική

εργασία, Τμήμα Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Διαθέσιμο εδώ: https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/24796/4/TsiouriIoannaMsc2019.pdf [Πρόσβαση: 20/03/2021]

Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, «Το φαινόμενο της μετανάστευσης», Διαθέσιμο εδώ: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1852 [Πρόσβαση: 8/03/2021]

Φρατσέα, Λ. (2012). «Απασχόληση και Ένταξη Μεταναστών στις Τοπικές Κοινωνίες», Διπλωματική Διατριβή, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης / Διαθέσιμο εδώ: http://hdl.handle.net/10329/5075 [Πρόσβαση: 12/10/2021]

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία:

Ayuma, AC., Moraru, N. (2020). "Moral dilemma of the European migration security: case study of migration flows for the period of 2015-2019", European Journal of Humanities and Social Sciences, N. 2.

Bigo, D., McCluskey E. (2018). "What Is a PARIS Approach to (In)securitization? Political Anthropological Research for International Sociology", The Oxford Handbook of International Relations, by Checiu, A. & Wohlforth / Available online at: https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=CBFQDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA116&dq=What+Is+a+PARIS+Approach+to+(In)securitization%3F++Political+Anthropological+Research+for+International++Sociology&ots=lkvRniEufV&sig=T7ya1_KTCVqQYOTO7_5PUB8hjJ4&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false [Accessed: 4/12/2021]

Buonfino, A. (2004). "Between Unity and Plurality: The Politicization and Securitization of the Discourse of Immigration in Europe", New Political Science, Volume 26, Number 1 / Available online at: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/0739314042000185111?casa_token=3p0_u6AMpjAAAAAA%3AdwHUlCrQPfrHuAe_KVoW5cJcNDQAMXPzgTxbcViJEq1kvq6ZGB5OrDzlkg5ubSU7cabU1c6r19whxQ [Accessed: 10/10/2021]

Dauvergne, C. (1997). "Beyond justice: The consequences of liberalism for immigration law", Canadian Journal of Law & Jurisprudence, Volume 10, Issue 2, July 1997, p. 323 – 342, Published online by Cambridge University Press, 2015. / Available online at: https://doi.org/10.1017/S0841820900001557 [Accessed: 20/10/2021]

Engdahl, M. (2014). "Naturalizations and the economic and social integration of immigrants", Institute for Evaluation of Labour Market and Education Policy, Working Paper No. 2014:11 /Available online at: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/106284/1/786043644.pdf [21/11/2021]

Fukuyama, F. (2006). "Identity, Immigration, and Liberal Democracy", Journal of Democracy, Volume 17, Number 2, April 2006, p. 5-20. / Available online at: https://doi.org/10.1353/jod.2006.0028 [Accessed: 13/12/2021]

Hamsphire, J. (2016). “European migration governance since the Lisbon treaty: introduction to the special issue”, Journal of Ethnic and Migration Studies, Volume 42, Issue 4 / Available online at: https://doi.org/10.1080/1369183X.2015.1103033 [Accessed: 27/10/2021]

Hopf, T. (1998). “The promise of constructivism in international relations theory”, International Security, Volume 23, Issue 1 / Available online at: https://doi.org/10.1162/isec.23.1.171 [Accessed: 10/10/2021]

Huysmans, J. (2000). “The European Union and the Securitization of Migration”, Journal of Common Market Studies, Volume 38, Number 5, p. 752-771 / Available online at: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1468-5965.00263 [Accessed: 15/10/2021]

Ibrahim, M. (2005). “The Securitization of Migration: A Racial Discourse”, Volum 43, Issue 5. Available online at: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1468-2435.2005.00345.x?casa_token=nbCK3UMWchoAAAAA%3AZvOn77bntoo6EKp1BKtSXQQlUDL4PpPAOUN5xsluegsgV25uY6xDncxyfCrTExZwyqmfNM8GwB_y_u4 [Accessed: 13/03/2021]

Kahanek, M., Zimmermann F. K. (2011). “High-Skilled Immigration Policy in Europe”, DIW Berlin Discussion Paper No. 1096. Available online at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1767902 [Accessed: 17/03/2021]

Lavanex, S. (2011). “The Europeanization of refugee policies: Normative challenges and institutional legacies”, Journal of Common Market Studies, Volume 39, Issue 5, p. 851-874 / Available online at: **https://doi.org/10.1111/1468-5965.00334** [Accessed: 12/11/2021]

Laurentsyeva, N., Venturini, A. (2017). “The social integration of immigrants and the role of policy–A literature review”, Intereconomics, Econstore, Volume 52, Issue 5, p. 285-292 / Available online at: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/213144/1/285-292-Forum-Venturini.pdf [Accessed: 24/1/2021]

Luedtke, A. (2005). “European Integration, Public Opinion and Immigration Policy. Testing the Impact of National Identity.”, European Union Politics, Volume 6, Number 1, p. 83–112, London. / Available online at: https://doi.org/10.1177/1465116505049609 [Accessed: 22/10/2021]

Meyers, E. (2000). “Theories of International Immigration Policy — A Comparative Analysis”, International Migration Review, Volume 34, Issue 4 / Available online at: https://doi.org/10.1177/019791830003400407 [Accessed: 15/10/2021]

Modood, T. (2001). “Their liberalism and our multiculturalism?”, The British Journal of Politics and International, Vol 3, Issue 2, 2001, p. 245-257. / Available online at: https://doi.org/10.1111/1467-856X.00059 [Accessed: 21/10/2021]

Papadakis, N., Dimari, G. (2022). “Refugee Crisis and Transformations in Greek Migration Policy: the Trend towards Securitization and its Relationship to Precarity of Refugees”, Migration, Mobility, and Displacement [under publication]

Papadakis, N. (2020). “Cultural Diversity in the EU: theoretical insights and critical notes on the EU migration policy, in the context of the refugee crisis”, Keynote Speech at the International Conference entitled “The role of Intercultural Dialogue in managing diversity in Europe”, Jean Monnet Project EUVadis & the University of Macedonia.

Salter, M., Mutlu, C. (2013). “Securitisation and Diego Garcia”, Review of International Studies, Volume 39, Issue 4, p. 815-834, Cambridge University Press / Available online at: https://doi.org/10.1017/S0260210512000587 [Accessed: 4/12/2021]

Weil, P. (1998). “The Transformation of Immigration Policies. Immigration Control and Nationality Laws in Europe: A Comparative Approach”, European forum, EUF No. 98/5.